

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

GIEDRIUS SALICKAS
Magistrantūros dieninių studijų Vežimo teisės programos (62401S119)
II kurso VŽTmd7-01 grupės studentas

**VIEŠOJO INTERESO GYNIMAS LIETUVOJE: SISTEMA, BŪKLĖ IR
PROBLEMATIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Lekt. Vidmantas Mečkauskas

(parašas)

Mokslinis konsultantas: Doc. dr. Andrejus Novikovas

(parašas)

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS.....	3
1. Viešojo intereso samprata.....	8
1.1. Intereso prigimties mokslinės teorijos.....	8
1.2. Interesų klasifikacija ir jos reikšmė.....	9
1.3. Viešojo intereso sąvoka.....	11
1.4. Viešojo intereso subjektai ir dalykas.....	14
1.5. Viešojo ir privataus intereso atskirtis.....	16
1.7. Viešojo intereso sampratos projekcijos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje.....	17
2. Viešojo intereso gynimo sistema.....	21
2.1. Prokuroro dalyvavimas ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme.....	21
2.1.1. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme užsienio valstybėse.....	22
2.1.2. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą Lietuvoje.....	25
2.2. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla ginant viešąjį interesą.....	29
2.2.1. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla valstybiniame valdyme ginant viešąjį interesą užsienio valstybėse.....	29
2.2.2. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla ir problemos ginant viešąjį interesą Lietuvoje.....	32
3. Viešojo intereso gynimas administraciniame procese.....	40
3.1. Viešasis interesas administracinių bylų teisenoje.....	41
3.2. Fizinių ir juridinių asmenų teisė ginti viešąjį interesą.....	42
IŠVADOS.....	46
PASIŪLYMAI.....	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	48
SANTRAUKA.....	54
SUMMARY.....	55
PRIEDAI.....	56

IVADAS

1. Temos aktualumas ir problematika

Ginčų sprendimas visų pirma yra privatus šalių reikalas, tačiau negalima paneigti ir to, jog nemaža dalis ginčų ne teisme ar teisme liečia ne tik ginčo šalis, bet ir visą visuomenę. Tai visos visuomenės interesus išspręsti ginčą tarp šalių, be to, visuomenė suinteresuota, kad jos gyvenimą reguliuotų socialiai teisingos teisės normos ir, kad tos teisės normos būtų tinkamai taikomos sprendžiant ginčus. Taigi nagrinėjant kiekvieną ginčą teisme ar ne teisme, šalia privataus šalių intereso neabejotinai egzistuoja ir viešasis - visuomenės interesus¹. Viešojo intereso bylinėjimasis teisinei sistemai daro didžiulę įtaką: tai skatina interpretuoti įstatymus, aiškinti konstitucijoje, tarptautinėse sutartyse ar statutuose įtvirtintas teises ir laisves, kurios yra pažeidžiamos. Tuo pačiu skatinama taikyti teisės normas, kurios paprastai nepakankamai naudojamos ar ignoruojamos². Bylose ar elementariuose ginčiuose, kuriuose ginamas viešasis interesus, priimtas teigiamas sprendimas dažnai pranoksta paprastų ginčų išsprendimo pasekmes. Tokiais teisingais sprendimais pasiekiamas ne tik įstatymų įgyvendinimas (jeigu jų nebuvo laikomasi), bet ir pakinta įstatymų taikymo bei interpretavimo praktika, reformuojasi viešosios institucijos, ar net prasideda socialiniai ir politiniai pokyčiai³. Iš esmės viešasis interesus yra susijęs su būtinybe apsaugoti ir apginti pamatines vertybes, silpnesniosios ginčo šalies teises, teisėtus interesus bei teisėtus lūkesčius. Taigi analizuojant viešojo interesus gynimą Lietuvoje, galime išskirti šias pagrindines problemas:

1. Viena iš svarbiausių problemų kalbant apie viešojo interesus gynimą – *tai nedetalus ir neišsamus subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą ratas, jų teisių ir pareigų neapibrėžtumas*. Lietuvos Respublikos įstatymai, įtvirtinantys valstybės ir savivaldybių bei kitų asmenų teisę ginti viešąjį interesą, numato, kad tokią teisę turi tikrai platus subjektų ratas. Kai kurių institucijų kompetencija ginant viešąjį interesą teisinio reglamentavimo prasme yra neaiški.
2. Antra, ne ką mažiau svarbi problema – *tai skirtingas, viešojo interesus gynimą reglamentuojančių teisės normų turinys, viešojo interesus sąvokos neapibrėžtumas*. Teisės normos, reglamentuojančios viešojo interesus gynimą, yra itin dispozityvaus pobūdžio, kas teisinėje sistemoje kartais gali sukelti sumaištį ar neaiškumą. Be to, viešojo interesus sąvokos bei požymių formavimas paliktas teismų valioje, o pati sąvoka norminiu lygmeniu nėra įtvirtinta jokiame teisės akte. Tai sukelia daug problemų praktikoje,

¹ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 197.

² Pursuing the Public Interest A Handbook for Legal Professionals and Activists // New York: Public Interest Law Initiative, 2001, P. 81-82.

³ Ten pat, P. 106.

apsunkina subjektams, atsakingiems už viešojo intereso gynimą, galimybę suvokti viešojo intereso egzistavimą ir ribas.

3. Be paminėtų problemų, Lietuvos teisinėje sistemoje kyla ir daugiau problemų ginant viešąjį interesą. Pavyzdžiui, planuojama priimti *Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymą*. Šio įstatymo priėmimas galėtų dar labiau išplėsti subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą, ratą, taip pat tokio intereso gynimo pagrindus, o tai viešąjį interesą ir jo gynimą padarytų dar labiau neapibrėžtą.

2. Temos ištirimo lygis ir darbo naujumas

Dauguma mokslinių darbų apie viešąjį interesą ir jo gynimą Lietuvoje yra susiję būtent su viešojo intereso gynimu civiliniame ir baudžiamajame procesuose, o valstybiniame valdyme (viešajame administravime) nuoseklių mokslinių darbų stokojama. Žinoma, būtina paminėti keletą Lietuvos ir užsienio šalių praktikų bei teoretikų, kurie šią temą yra analizavę įvairiais aspektais.

Išsamiai viešojo intereso gynimo problemas, jų specifiką teoriniu bei praktiniu aspektu civiliniame procese išnagrinėjo doc. dr. Egidijus Krivka⁴. Autorius išsamiai ir aiškiai aptarė intereso sąvoką, šios sąvokos klasifikaciją ir vartojimo aspektus. Trumpai, aptariant patį viešąjį interesą ir jo esminius gynimo principus, nagrinėjo prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas.⁵ Vadovėlyje profesorius analizuoja pačią viešojo intereso sąvoką semantiniame ir lingvistiniame prasme, taip pat užsimena apie esmines viešojo gynimo problemas civiliniame procese. Doc. dr. Stasys Šedbaras⁶ savo monografijoje nagrinėdamas bendrąjį valstybinį valdymą ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso įgyvendinimo problemas, epizodiškai analizuoja ir viešojo intereso gynimą administraciniame procese bei valstybiniame valdyme. Yra ir daugiau Lietuvos autorių, kurie nagrinėjo viešojo intereso gynimo problematiką Lietuvoje, tačiau kaip ir minėta, dauguma iš jų šią temą analizavo remdamiesi civilinio proceso tiesės normų įgyvendinimo teoriniais bei praktiniais aspektais. Minėtų autorių darbais remiamės tik ta apimtimi, kuri susijusi su mūsų magistro baigiamojo darbo objektu bei dalyku. Darbe didesnis dėmesys skiriamas teismų praktikai bei įvairių teisės aktų analizei.

Šia tema taip pat yra nemažai užsienio autorių mokslinės literatūros. Didžiosios Britanijos Oxfordo universiteto prof. Mike Feintuck⁷ analizuoja patį viešąjį interesą, kaip visuomenės

⁴ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006.

⁵ Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁶ Šedbaras S. Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos Lietuvos Respublikoje: monografija // Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

⁷ Feintuck M. The Public Interest in Regulation // Oxford: Oxford University Press, 2006.

gerovės matą ir kaip kartinį valstybės principą. Prancūzų prof. Jean Pradel⁸ darbas svarbus tuo, kad autorius analizuoja užsienio šalių baudžiamąją teisę, tame tarpe ir prokurorų kompetenciją ir įgaliojimus ginant viešąjį interesą daugelyje Europos šalių. Žinoma, darbe nagrinėjama ir daugiau įvairių užsienio autorių straipsnių, taip pat įvairios kompiuterinės duomenų bazės, kuriose yra pakankamai nemažai informacijos apie viešojo intereso gynimą ir problematiką.

3. Tyrimo dalyko ir objekto nustatymas

3.1. Tyrimo objektas. Magistro baigiamojo darbo *tyrimo objektas* – viešojo intereso gynimas.

3.2 Tyrimo dalykas. Magistro baigiamojo darbo *tyrimo dalykas* – institucijų veikla, susijusi su viešojo intereso gynimu valstybiniame valdyme.

4. Tyrimo tikslo ir uždavinių formulavimas

4.1 Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo tyrimo objektą ir dalyką, darbo tikslas yra išanalizuoti ir įvertinti viešojo intereso gynimo teisinio reglamentavimo spragas ir atskleisti reglamentavimo trūkumų sąlygojamas praktines problemas.

4.2 Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų pasiektas tyrimo tikslas, išsikelsime šiuos uždavinius:

1. Išanalizuoti ir įvertinti viešojo intereso gynimo praktines problemas, taip pat teismų praktiką viešojo intereso gynimo srityje bei institucijų, atsakingų už viešojo intereso gynimą, kompetenciją.
2. Išanalizuoti ir įvertinti Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto trūkumus ir spragas, taip pat įvertinti šio įstatymo priėmimo būtinumą tiek, kiek tai siejasi su darbo problematika. Taip pat įvertinti kitų teisės aktų, turinčių reikšmės viešojo intereso gynimui, reglamentavimo trūkumus ir spragas.
3. Išanalizuoti bei įvertinti Lietuvos gyventojų nuomonę apie viešąjį interesą ir jo gynimą.
4. Pateikti rekomendacijas esamoms problemoms spręsti.

5. Pagrindinių sąvokų patikslinimas ir interpretacija

Patikslinamos ir interpretuojamos šios sąvokos:

1. Viešasis interesas.
2. Privatus interesas.
3. Valstybinis valdymas.
4. Administracinis procesas.

5.1 Viešasis interesas (*angl. public interest*). Teisės aktuose nėra apibrėžta viešojo intereso sąvoka. Šios sąvokos turinys priklausomai nuo aplinkybių kinta. Viešasis interesas – tai vertinamoji kategorija, kurios turinys galutinai nustatomas tik teismo. Viešasis interesas turėtų

⁸ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė // Vilnius: Eugrimas, 2001.

būti suprantamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai.

5.2 Privatus interesas (*angl. private interest*). Teisės aktuose detaliai nėra reglamentuojama, kas tai yra privatus interesas. Iš esmės privatųjį interesą galime suprasti kaip vieno ar kelių asmenų suinteresuotumą, privačių subjektyvių teisių ar interesų tenkinimą.

5.3 Valstybinis valdymas (*angl. national ruling*) – apibrėžiamas kaip visų valstybės institucijų vykdoma poįstatyminė veikla, skirta visuomenės kultūriniais, socialiniams ir ekonominiams poreikiams užtikrinti. Pats valstybinis valdymas arba viešasis administravimas yra tam tikrais principais paremta valstybės kasdieninio valdymo politika. Valstybės valdymą atlieka specialiai tam tikslui sukurtos valstybės institucijos.

5.4 Administracinis procesas (*angl. administrative process*) – tai kompetentingų valstybės institucijų, įstaigų, pareigūnų ar valstybės tarnautojų, turinčių valdžios įgaliojimus, veikla, atliekama teisės normų reglamentuota teisine forma, skirta spręsti viešojo administravimo srityje kylantiems klausimams, kurios metu taikomos teisės normos, o priimti sprendimai sukelia konkrečius teisinius padarinius.⁹

6. Hipotezės iškėlimas

Teisės normos, reglamentuojančios viešojo intereso gynimą Lietuvos teisinėje sistemoje, nėra pakankamai aiškos ir detalios, nenumato tinkamo subjekto, atsakingo už viešojo intereso gynimą, teisinio reglamentavimo, taip pat neatitinka praktinių poreikių.

7. Tyrimo metodai

Magistro baigiamajame darbe naudojami teoriniai ir empiriniai metodai siekiant išanalizuoti tiriamus reiškinius bei pasiekti išsikeltą tikslą ir uždavinius.

7.1 Teoriniai tyrimo metodai:

1. *Lyginamasis metodas*. Šis metodas naudojamas analizuojant ir lyginant Lietuvos ir užsienio valstybių teisminę praktiką ir teisės aktus, reglamentuojančius viešojo intereso gynimą. Šis metodas leidžia palyginti, įvertinti skirtingų teisės tradicijų institutus ir atrasti geresnius problemų sprendimo būdus. Taip pat įgalina daryti prielaidą apie nacionalinės teisės silpnąsias vietas, teisės spragas, kartu pasiūlant būdus, kuriais tas spragas būtų galima užpildyti. Taikant šį metodą magistro baigiamajame darbe didesnis dėmesys skiriamas analizuojant ir lyginant Lietuvos ir užsienio šalių prokuratūrų – kaip svarbiausių institucijų, ginančių viešąjį interesą – vietą valstybės valdžių sistemoje.
2. *Mokslinės literatūros analizės metodas*. Šis metodas pasirinktas todėl, jog būtina išanalizuoti mokslinę literatūrą, Lietuvos ir užsienio praktikų bei teoretikų mokslinius darbus ir įvairius straipsnius, kadangi darbu siekiama kompleksiskumo ir nuoseklumo.

⁹ Šedbaras S. Kai kurie administracinio proceso sampratos aspektai // *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 32(23), P. 103.

3. *Apibendrinimo metodas*. Šis metodas naudojamas apibendrinant naudotą literatūrą, gautus empirinius tyrimo duomenis, pabaigoje daromos tyrimo išvados, formuluojami pagrindiniai viso darbo ir tyrimo teiginiai.

7.2 Empiriniai tyrimo metodai:

1. Teisinių *dokumentų analizės metodas*. Šis metodas taikomas siekiant ištirti reikšmingą teisinę bazę, t. y. teismų sprendimus, įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, pasisakymus teismuose ir kt. Šio metodo pagalba tikimasi įvertinti teisės aktų, reglamentuojančių viešojo intereso gynimą Lietuvoje, spragas bei trūkumus, o taip pat ir iš to kylančias praktines problemas.
2. Atliktas *anketinis tyrimas*. Tyrimo tikslas – nustatyti bei įvertinti Lietuvos gyventojų nuomonę bei žinias apie viešojo intereso sampratą, jo gynimą, taip pat žinias apie institucijas, atsakingas už viešojo intereso gynimą, bei palyginti šias žinias su valstybės tarnyboje dirbančių asmenų žiniomis šiais klausimais. Numatyta apklausti 100 darbingo (18-65 metų) amžiaus respondentų. Išskirtos dvi respondentų grupės: 40 valstybės tarnyboje dirbančių asmenų ir 60 atsitiktine tvarka parinktų Lietuvos gyventojų. Apklausai atlikti naudojama anoniminė anketa iš 16 uždarų klausimų. Įtraukiami klausimai apie amžių, lytį, išsilavinimą, žinias apie viešąjį interesą, jo gynimą bei institucijas, atsakingas už viešojo intereso gynimą. Gauti duomenys analizuoti naudojant SPSS 13 statistinį duomenų analizės paketą. Tyrime buvo apklausti 78 respondentai: 49 Lietuvos gyventojai ir 29 valstybės tarnyboje dirbantys asmenys. Dauguma respondentų yra 20 – 40 metų amžiaus.

1. VIEŠOJO INTERESO SAMPRATA

Interesas – sudėtinga kategorija, kuri yra ne tik teisės, bet ir daugelio kitų mokslo šakų tyrimo objektas. Teisės moksle intereso prigimties ir esmės klausimai yra labai svarbūs. Kategorija „interesas“ pasireiškia visuose trijuose teisinės būties lygmenyse (t. y. teisinėse idėjose, teisės normose ir teisiniuose santykiuose). Tačiau mokslas iki šiol nėra pateikęs visuotinai priimtino vieningo intereso sąvokos apibrėžimo ir tebevyksta mokslinės diskusijos dėl intereso prigimties ir esmės. Intereso kategorija dar nepraradusi pažintinio potencialo ir praktinės reikšmės.

Teisinis procesinis interesas yra viena kreipimosi į teismą dėl teisminės gynybos, įstojimo į teisminį procesą ir dalyvavimo jame sąlygų. Visapusiški teisinio procesinio intereso teoriniai tyrinėjimai turi didelę praktinę reikšmę, tarnauja kaip viena iš teisėtumo garantijų. Intereso kategorijos moksliniai tyrimai padeda išsamiau pagrįsti atskirus norminiuose teisės aktus įtvirtintus valstybinio valdymo procesus.

1.1. Intereso prigimties mokslinės teorijos

Žinant, kad viešojo intereso sąvoka neturi tikslaus apibrėžimo nei teisės aktuose, nei mokslinėje literatūroje, tikslinga viešojo intereso analizę pradėti tik prieš tai ištyrus socialinių mokslų kategoriją „interesas“ ir kaip ji suprantama teisės doktrinoje. Mokslinėje literatūroje sąvoka „interesas“ taip pat aiškinama skirtingai. Dažnai ši sąvoka gretinama su poreikiais, bet su jais nesulyginama. Šios problemos sprendimus galime klasifikuoti į tris pagrindines kryptis: 1) išorinių aplinkybių teorija; 2) vidinio veiksnio teorija; 3) sąveikos teorija¹⁰.

Išorinių aplinkybių teorijos šalininkai intereso šaltiniu laiko poreikį, manydami, kad veikiant vienoms ar kitoms aplinkybėms kažkas tampa reikšminga žmogui¹¹. Šioje teorijoje interesas aiškinamas kaip asmens dėmesio sutelktumas į konkrečius išorinius objektus. Be to, šioje teorijoje išskiriamos kelios intereso savybės: 1) kryptingumas į atitinkamus objektus; 2) suvoktas objekto reikšmingumas ir emocinis patrauklumas; 3) intereso buvimą rodo dėmesys; 4) interesas susijęs su poreikiu, bet jam netapatūs. Tačiau ši teorija nepakankamai atskleidžia tokią svarbią intereso savybę kaip intereso individualumas, t. y., jo priklausymas atskiram individui.

¹⁰ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006, P. 16.

¹¹ Рубинштейн С. Л. Основы психологии // Санкт Петербург, 1999, P. 525 // Iš Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006.

Teisininkai paprastai pritaria idėjai, kad interesas yra objektyvioji būtinybė, teisės subjektų veiklos priežastis. Šiame kontekste pabrėžiama objektyvioji interesų prigimtis ir galimybė juos nagrinėti kaip juridinius faktus. Reikia pastebėti, kad šios pozicijos šalininkai daugiausia yra civilistikos mokslų atstovai, nes čia dėmesio centre yra turtinės gėrybės. Anot jų, interesas yra objektyvi subjekto egzistavimo sąlyga, kuri patenkinama materialinėmis gėrybėmis¹².

Kiti mokslininkai laikosi psichologinės vidinio veiksnio teorijos, pabrėždami intereso objektyvaus ir subjektyvaus elementų vienovę. Šios teorijos požiūriu, interesas – tai motyvas ar motyvuota asmens būklė, skatinanti pažintinę veiklą. Interesas atsiranda dėl vidinio veiksnio pažinti tikrovę. Šioje teorijoje pabrėžiamas valinis intereso bruožas. Bandoma susieti idealius ir materialius objektus, skatinančius žmogų veikti, ir žmogui būdingą vidinį veržimąsi siekti šio objekto. Anot šios interpretacijos interesas yra subjekto ir jo veiklos objekto jungiamoji grandis¹³.

Siekiant pašalinti dviejų pirmųjų teorijų trūkumus buvo sukurta sąveikos teorija. Šioje teorijoje intereso prigimtis ir jo įgyvendinimas siejamas su visuomeniniais santykiais.

Viena iš sąveikos teorijos krypčių yra požiūris į interesą kaip į ypatingą poreikio apraišką visuomeniniuose santykiuose, kai kiekvieno individo poreikis kreipia jo veiklą, kad būtų įmanomas realus objekto vartojimas. Tokiu požiūriu, interesai gali pasireikšti tik tada, kai subjektas dalyvauja įvairiuose visuomeniniuose santykiuose ir sąveikauja su kitais asmenimis.

Kompleksinis požiūris į nagrinėjamą intereso problemą leidžia pateikti keletą apibendrinančių išvadų: 1) intereso subjektas yra atskiras individas arba socialinė grupė; 2) interesas yra susijęs su tiksline veikla; 3) interesas turi savo objektus ir pasižymi dinamiškumu; 5) interesas įgyvendinamas savitais būdais; 6) interesas yra teisinės apsaugos (gynybos) ir teisės normų taikymo sąlyga. Taigi galime teigti, kad interesas yra dinamiškas visuomeninių santykių elementas.

1.2. Interesų klasifikacija ir jos reikšmė

Mokslinėje literatūroje galima rasti intereso klasifikacijų pagal įvairius kriterijus. Reikšmingiausias interesų klasifikavimas yra pagal šiuos požymius:

- 1) intereso subjektus;
- 2) intereso veikimo sritis;
- 3) intereso patenkinimo priemonės;

¹² Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006, P. 16.

¹³ Ten pat, P. 17.

- 4) intereso veikimo laiką;
- 5) intereso mastus.

Pagal pirmąjį požymį interesai skirstomi į: 1) individualius (asmeninius); 2) grupinius; 3) viešuosius. Pagal veikimo sritis interesai skirstomi į: 1) materialinius (ekonominius); 2) politinius; 3) dvasinius¹⁴.

Mums pats svarbiausias interesas – tai teisinis interesas. Interesų veikimo sritis nulemia jo patenkinimo būdai. Ekonominiai interesai patenkinami materialinėmis priemonėmis, politiniai – politinėmis, o teisiniai – teisinėmis. Taigi pagal intereso patenkinimo priemones interesai skirstomi į: 1) materialinius; 2) politinius; 3) dvasinius; 4) teisinius; 5) bei kitus.

Kadangi visuomeniniai santykiai yra labai persipynę, vieno intereso įgyvendinimas gali tapti kitos rūšies intereso patenkinimo prielaida. Tačiau nepaisant to, kiekviena interesų rūšis, turėdama specifines patenkinimo priemones, išlaiko savo savarankiškumą. Teisinis interesas šioje klasifikacijoje užima ypatingą vietą, kadangi daugelis kitų interesų patenkinami tarpininkaujant kitam interesui. Teisinis interesas patenkinamas juridiskai reikšmingais paties suinteresuoto asmens arba kitų subjektų veiksmais. Teisinis interesas gali būti patenkintas ir valstybės institucijų arba tam tikrų organizacijų veiksmais¹⁵.

Pagal veikimo laiką interesai gali būti klasifikuojami į tolimuosius (galutinius) ir artimuosius (tiesioginius), ilgalaikius ir trumpalaikius (laikinus). Pagal mastus interesai skirstomi į pamatinius (normalaus visos visuomenės funkcionavimo) ir dalinius. Tokios klasifikacijos labai svarbios teisės mokslui, kadangi padeda paaiškinti žmogaus veiksmus, prieštaraujančius jo interesams. Žmonės pirmiausia suvokia savo artimus, tiesioginius interesus, su kuriais susiduria kasdien ir kuriems suvokti pakanka kasdieninės buitinės sąmonės. Tuo tarpu pamatiniams interesams suvokti reikia teorinio pasiruošimo. Todėl asmuo gali elgtis priešingai savo interesams, o tiksliau – tolimiems pamatiniams interesams, susijusiems su visos visuomenės vystymosi interesais, ne todėl, kad neteisingai suvokia savo interesą, bet siekdamas patenkinti laikinus interesus¹⁶.

Sprendžiant asmeninių ir visuomenės interesų santykio problemą teisės literatūroje yra išsakyta įvairių nuomonių. G. M. Gakas skiria sąvokas „asmenybės interesas“ ir „asmeninis (individualus) interesas“. Jo nuomone, asmeninis interesas – tai kas yra būtina tam tikram individui dėl jo asmeninio įsitvirtinimo ir vystymosi. Sąvoka „asmenybės interesas“ yra platesnė,

¹⁴ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006, P. 21.

¹⁵ Ten pat, P. 22.

¹⁶ Глезерман Г. Интрес как социологическая категория // Вопросы философии 1966, Nr. 10, P. 18 // Iš Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006.

negu sąvoka „asmeninis interesas“, kadangi jos turinį sudaro tiek asmeniniai, tiek ir visuomeniniai interesai. Asmens veikimo stimulu gali būti ne tik asmeninis, bet ir visuomeninis interesas, kurį asmuo suvokia kaip savo interesą¹⁷. Grupės, tautos ir kitų bendruomenės formuočių interesai jo nariui yra kaip jo nuosavi interesai. Būdamas šių bendruomenių ir grupių narys jis priskiria jų interesus prie individualių interesų, tačiau atskiria nuo tiesioginių individualių (asmeninių) interesų. Todėl G. M. Gakas tarp asmenybės interesų (asmeninių interesų) skiria tiesiogiai asmeninius interesus (tai kas tiesiogiai būtina asmenybei) ir kitus asmeninius interesus, kurių pagrindas yra visuomeniniai interesai.

Šiame darbe keliamiems tikslams spręsti teisinis interesas yra skirstomas į viešąjį ir privatųjį, todėl mūsų darbe taip pat svarbu atskirti visuomeninius interesus kaip bendrus, visos visuomenės interesus nuo asmeninių interesų. Toks skirstymas padeda pastebėti, kad ne visada tarp pastarųjų dviejų teisinio intereso rūšių yra griežta riba ir juos atriboti tampa pakankamai sudėtinga.

1.3. Viešojo intereso sąvoka

Klausimas apie viešąjį interesą jau daugelį metų yra aštrių diskusijų objektas. Politologai, sociologai, teisininkai, politinės filosofijos teoretikai diskutuoja dėl pačios sąvokos „viešasis interesas“. Politologas F. Soraufas rašė: „Be jokios abejonės, tarp mokslininkų nėra bendro sutarimo dėl viešojo intereso, jie taip pat nėra įsitikinę, kad tuo klausimu artimiausiu metu bus pasiektas konsensusas. Tyrinėtojai nėra vienodos nuomonės ne tik dėl viešojo intereso esmės, bet ir dėl to, ką jie tiria – tikslą, procesą ar mitą“¹⁸.

Nuo tų laikų, kai buvo išsakyta ši žymaus politologo mintis praėjo beveik pusė amžiaus, tačiau padėtis lig šiol nepasikeitė. Tačiau nepaisant nesibaigiančių mokslinių diskusijų apie viešąjį interesą, praktinėje žmonių veikloje – teisėje ir politikoje – viešojo intereso sąvoka yra viena iš dažniausiai vartojamų sąvokų. Taigi kas yra tasai viešasis interesas?

Šiuolaikinėje teisės literatūroje pateikiami įvairūs viešojo intereso apibrėžimai. Viešasis interesas dažnai tapatinamas su visuomeniniu interesu, kurį pripažįsta valstybė ir reguliuoja (užtikrina) teisė. Kai kurie užsienio valstybių teisės mokslininkai viešuoju (bendru) interesu laiko gyvybiškai būtiną gausių socialinių grupių ir visos visuomenės būseną, kurią įgyvendinti (pasiekti, plėtoti, apsaugoti) turi valstybė. Viešasis interesas atlieka svarbias funkcijas. Jis

¹⁷ Гак Г. М. Общественные и личные интересы и их сочетания при социализме // Вопросы философии 1965, Nr. 4, P. 20 // Iš Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006.

¹⁸ Sorauf F. Conceptual Muddle. In: The Public Interest // Ed. By Friedrich C. J. // New York, 1962, P. 185.

užtikrina visuomenės ir valstybės pamatines egzistavimo sąlygas ir garantuoja pavienių ir grupinių interesų derinimą¹⁹.

Kaip jau esame minėję anksčiau, Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje „viešojo intereso“ sąvoka nėra atskleista. Priešingai, teisės aktuose vartojamos skirtingos sąvokos, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse vartojama „viešojo intereso“ sąvoka, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatyme²⁰ – „valstybės teisėtų interesų bei asmenų teisių“, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnyje²¹ – „asmens, visuomenės ir valstybės teisių bei teisėtų interesų“ sąvoka. Nepaisant tokio sąvokų skirtingumo, viešasis interesas turėtų būti aiškinamas plačiąja prasme – kaip visuomenės, o ne valstybės interesas. Valstybės interesas netapatus viešajam – jis siauresnis nei viešasis interesas. Viešasis interesas dar vadinamas „bendru“, „kolektyviniu“, „socialiniu“, „visuomenės“ interesu. Iš esmės tai viešojo intereso sąvokos sinonimai. Atskirais atvejais, viešasis interesas gali būti apibrėžiamas tam tikra visuomeninių santykių ar visuomenės grupės sritimi, pavyzdžiui, vartotojų interesai, tautinės mažumos interesai, nepilnamečių interesai ir t. t. Visais šiais atvejais taip pat kalbama apie viešąjį interesą²². Tai viešojo intereso sąvokos sinonimai

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis „viešas“ aiškinamas kaip visiems skirtas, visuomenės naudojamas, atviras neslaptas; žodis „interesas“ aiškinamas kaip svarbus rūpimas dalykas, reikalas, nauda. Taigi viešojo intereso sąvoką semantine prasme galime aiškinti kaip visiems skirtą ar rūpimą dalyką, reikalą, kurio gynimu suinteresuota visuomenė.

Viešojo intereso apibrėžimų taip pat galime aptikti užsienio valstybių teisės enciklopedijose. Štai *Black's Law Dictionary* viešąjį interesą apibrėžia taip: 1) bendroji visuomenės gerovė, kuri garantuojama pripažinimu ir gynimu; 2) tai, kuo suinteresuota visa visuomenė; ypač interesas, kuriuo grindžiamas valstybinis reguliavimas²³. Kitas teisės žodynas pateikia labiau prasmingą viešojo intereso apibrėžimą, pagal kurį viešasis interesas yra „tai, kas geriausia visuomenei, subjektyvus tokių individualių asmenų kaip teisėjas, kitas pareigūnas, arba grupės, tokios kaip įstatymų leidėjas, sprendimas, kas yra gėris bendrai visiems žmonėms²⁴. Nors šis apibrėžimas taip pat nėra ypač tikslus, tačiau jis akcentuoja subjektyvųjį viešojo intereso aspektą, kuris yra reikšmingas praktikai.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje viešasis interesas suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai, o teisė ginti viešąjį

¹⁹ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolas Romeris universitetas // Vilnius, 2006, P. 15.

²⁰ Žin., 1994, Nr. 81-1514.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014.

²² Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 199.

²³ Black's Law Dictionary, 7th. ed. // Bryan A. Garner // St. Paul., Minn.: West Publishing Co., 1979.

²⁴ Gifis S. H. Law Dictionary, 4th ed. // New York: Barron's Educational Services, 1996.

interesą apibrėžiama kaip įstatymo numatytų asmenų teisė įstatymo numatytais atvejais kreiptis į teismą ginant tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai²⁵. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LRKT) savo sprendimuose taip pat ne kartą yra konstatavęs, kad viešasis interesas yra bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas.

Taigi kaip matome yra daugybė viešojo intereso sąvokos apibrėžimų, kurie daugiau ar mažiau savo esme yra panašūs. Tačiau reikia pažymėti, kad lemiamas žodis priklauso tik teismui, kadangi viešasis interesas – tai vertinamoji kategorija, kurios turinys galutinai nustatomas tik teismo. Tačiau ar tai nėra teisinio reglamentavimo spraga? Ar viešojo intereso sąvokos definicija neturėtų būti konkretesnė?

Kyla daug praktinių bei teorinių problemų ir nesusipratimų dėl to, jog viešojo intereso sąvoka nėra aiškiai apibrėžta. Manytume, kad ta kategorija „tai, kas objektyviai yra vertinga, reikšminga ir naudinga visuomenei“ reikalauje reikalauja jos perkėlimo iš doktrininio į norminį lygmenį. Žinoma, kad visiškai apibrėžti tokio reiškimo kaip viešas interesas neįmanoma, ir galutinis žodis, yra viešasis interesas ar jo nėra konkrečioje situacijoje, tenka teismui. Tačiau galbūt per tam tikrus požymius ir įvairias pagalbines kategorijas (tokias kaip nauda visuomenei, bendras gėris ir pan.) būtų galima šią definiciją konkretizuoti. Tai turėtų nubrėžti gaires pačioms valstybės institucijoms sprendžiant klausimą dėl viešojo intereso buvimo teisinėje situacijoje, supaprastinti teisinius ginčus šioje dalyje ir galų gale bent sudarytų sąlygas valstybės institucijoms ir pareigūnams suvokti, kad viešasis interesas valstybėje egzistuoja ir kad tai nėra tas pats kaip „oro burbulai“. Pažymėtina, kad netgi naujo Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekte (toliau – Projekte), kurį parengė Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė, bent kol kas net nebandoma kažkaip apibrėžti viešojo intereso definicijos.

Iš viso to kas pasakyta galime prieiti išvadą, kad viešojo intereso turinį galutinai apibrėžia tik teismas, tačiau tam, kad valstybės institucijos, pareigūnai bei paprasti valstybės piliečiai apčiuopiamai suprastų kas tai yra, būtina norminiu lygmeniu įtvirtinti šios definicijos esminius požymius. Manytume, kad viešasis interesas turėtų būti suprantamas kaip objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinės valstybės atžvilgiu ir kuris išeina už privataus intereso ribų.

²⁵ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A3-11-2004.

1.4. Viešojo intereso subjektai ir dalykas

Išskirtinis viešojo intereso rūšinis požymis yra jo viešumas²⁶. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis „viešas“ aiškinamas kaip visiems skirtas, visuomenės naudojamas, atviras neslaptas.

Kaip matyti iš šio paaiškinimo, sąvoka „viešumas“ pirmiausia siejama su bendru vartojimu. Reikšminga tai, kad intereso viešumas (bendrumas) reiškia, jog jo subjektas (turėtojas) yra visuomenė. Visuomenė yra svarbiausias sociologijos tyrimų objektas. Čia visuomenė suprantama kaip įvairių socialinių grupių ir jų tarpusavio santykių, atsirandančių bendroje veikloje, visuma. Kiekvienos socialinės grupės susidarymo ir telkimosi priežastis yra bendri jos narių tikslai ir interesai. Šie interesai išreiškia pagrindinius žmonių poreikius, prie kurių galima priskirti fiziologinius, saugumo, priklausomybės, pripažinimo ir kt. poreikius²⁷.

Kiekviena visuomenė laikoma sudėtinga socialine sistema, nes ji nėra vien ją sudarančių individų paprasta aritmetinė suma, todėl visuomenės intereso taip pat negali sudaryti jos narių privačių interesų paprasta suma. Viešasis interesas taip pat nėra privačių interesų suma. Europos Sąjungos teisėje taip pat įtvirtinta, kad kolektyviniai interesai – tai teisiniai interesai, kurie nesudaro individualių asmenų interesų sumos²⁸. Šie teiginiai yra pagrįsti tuo, kad individualūs asmenų interesai dažnai yra priešingi vienas kitam, tarpusavyje nesuderinami, nes jais siekiama tenkinti savo turiniu ir apimtimi skirtingus, kartais net priešingus, poreikius. Todėl viešasis interesas ir atskirų asmenų ar jų grupių interesai negali visada būti tapatūs, tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad jie niekada nesutampa. Pavyzdžiui, asmens interesas laiku ir teisingai sumokėti mokesčius idealiai atitinka viešąjį interesą surinkti tuos mokesčius²⁹.

Paprastai viešieji interesai yra siejami su valstybiniais interesais. Pažymėtina, kad demokratinė valstybė suprantama kaip visuomenė, todėl iš esmės valstybiniai ir visuomeniniai interesai yra tapatūs. Tačiau bet kuriuo atveju tikslinga atskirti valstybę nuo valstybės institucijų, kurios gali būti linkusios savo institucinius interesus pateikti kaip visuomeninius. Valstybinės institucijos nėra viešojo intereso subjektai (turėtojai), jos yra tik viešojo intereso atstovai, taip pat kaip ir nevyriausybinių visuomeninių organizacijų. Prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti fiziniai bei juridiniai asmenys pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ginantys

²⁶ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006, P. 31.

²⁷ Ten pat, P. 31.

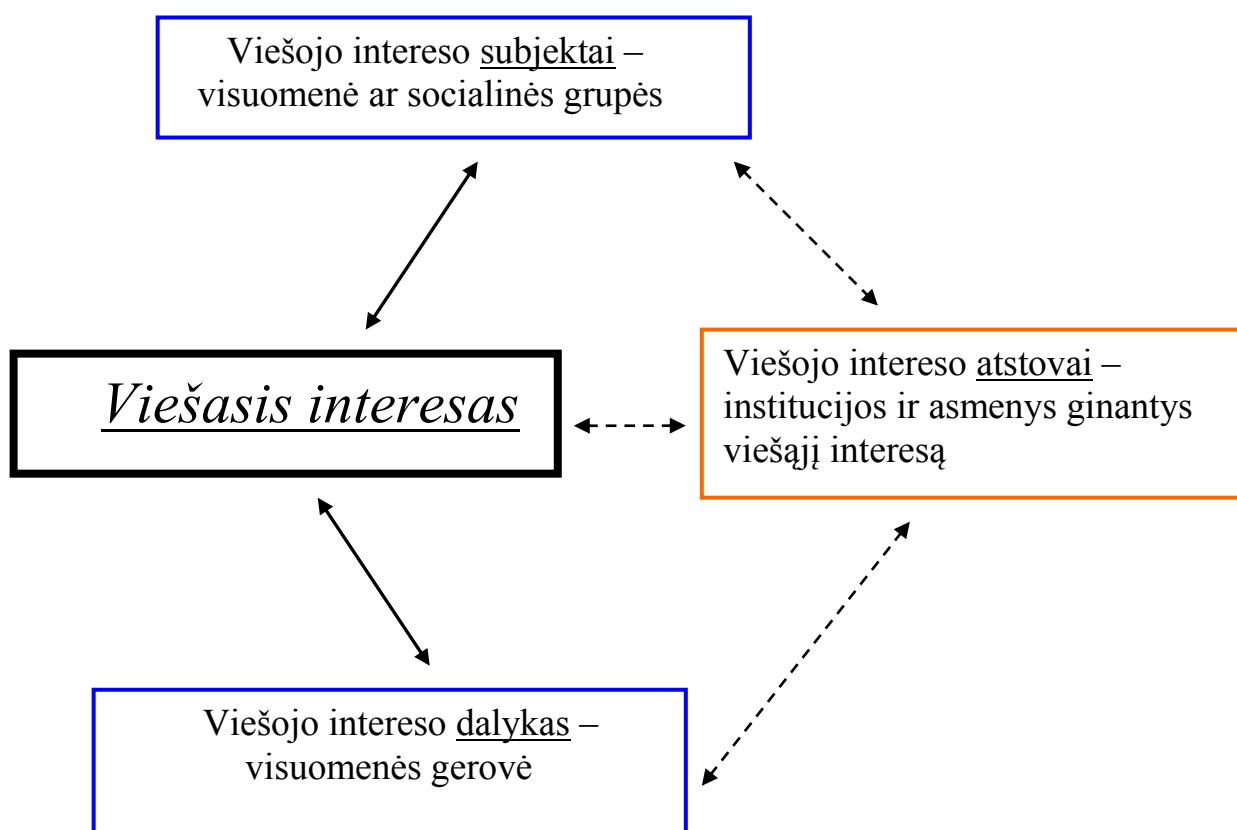
²⁸ Directive 98/27/EC of the European Parliament and of the Council of 19 May 1998 on injunctions for the protection of consumer's interest // Official journal L'1998 Nr. 166-51.

²⁹ Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006, P. 31.

viešąjį interesą taip pat yra laikytini viešojo intereso atstovais, o ne viešojo intereso subjektais. Viešojo intereso subjektas yra pati visuomenė ar am tikros jos socialinės grupės.

Interesas gali būti apibūdinamas ne tik pagal subjektus, bet ir pagal dalyką (žr. 1 schemą). Kiekvienas interesas turi savo dalyką. Viešojo intereso dalykas ir yra būtent tas gėris, kuris būtinas visos visuomenės ir socialinių grupių funkcionavimui ir vystymui. Paprastai įstatymų leidėjas jį išreiškia atitinkamų įstatymų tiksluose ir principuose. LRKT yra pastebėjęs, kad įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti³⁰.

1 schema. Viešojo intereso subjektai ir dalykas.

Kaip esame minėję prieš tai, dažnai įstatymų leidėjas teisės aktuose įtvirtina normą, kurioje pavartoja sąvoką „viešasis interesas“ ir nepateikia jos apibrėžimo, todėl tokia teisės norma įstatymus taikantiems vykdomosios ir teisminės valdžios subjektams iš esmės suteikia diskrecinę

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.

galią. Tokiais atvejais reikšminga tai, kad minėti subjektai paprastai turi teisę iš keleto teisiškai leistinų sprendimų rinktis vieną, jų nuomonę, tinkamiausią, t. y., jie sprendžia, kas yra viešojo intereso dalykas. Todėl praktikoje apie viešojo intereso dalyką sprendžia šie subjektai. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad atskiri privatūs asmenys arba socialinės grupės negali spręsti apie viešojo intereso dalyką ir taip pat jį įgyvendinti. Atskiri individai, o ypač socialinės grupės, gali spręsti, kas yra viešojo intereso dalykas, todėl viešojo intereso dalykas dažnai yra įvairių vertybių ir nuomonių konkurencijos skatinimas³¹. Bet kokių atveju galime teigti vienareikšmiškai, kad viešojo intereso dalykas – tai visuomenės ar atskirų jos socialinių grupių gerovė.

1.5. Viešojo ir privataus intereso atskirtis

Kaip esame minėję anksčiau, teisiniai interesai skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Dažnai šiuos interesus atriboti yra sudėtinga. Kaip atriboti viešąjį interesą nuo kitų intereso rūšių?

Pažymėtina, kad Lietuvos teisinėje sistemoje nėra tiksliai reglamentuojama, kas yra privatus interesas. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekse³² „privatusis interesas“ suprantamas kaip valstybės politiko, kandidato į valstybės politikus ir (ar) jiems artimų asmenų turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos valstybės politiko priimamiems sprendimams ir (ar) politinei veiklai.

Dažnai dėl visuomenėje vykstančių sudėtingų ekonominių, socialinių procesų yra sudėtinga identifikuoti viešąjį interesą, jį atskirti nuo privataus intereso ar ribotos žmonių grupės interesų. Dažnai susiduria keli viešieji interesai, pvz., interesas turėti sveiką ir harmoningą aplinką, interesas sukurti geresnes ir teritoriškai lygiavertes gyvenimo sąlygas, gyvenamųjų vietovių ir infrastruktūros sistemų plėtojimo interesas, interesas saugoti išteklius, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, rekreacijos išteklius, palaikyti ekologinę pusiausvyrą, interesas skatinti investicijas. Neretai asmenys ar tam tikros asmenų grupės, organizacijos savo interesus statybų, teritorijų planavimo, gamtos ir kultūros paveldo klausimais įvardija kaip viešąjį interesą. Neretai jų interesai net nesusiję su teisės aktuose nustatytų teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos reikalavimais. Tokie interesai dažnai yra susiję tik su interesu, jog šalia nebūtų vystoma infrastruktūra, vykdomos statybos. Pamištama, kad šalia gali egzistuoti ir kitų asmenų interesai, kurie taip pat gali remtis kitais viešaisiais interesais. Juk kiekvienoje situacijoje dažniausiai susikerta keli ar daugiau viešųjų interesų, o kaip esame minėję anksčiau, viešasis

³¹ Rekosh E. Who defines the public interest? Public interest law strategies in Central and Eastern Europe // Columbia University Budapest Law Center, 2005, P. 6-11.

³² Žin., 2006, Nr. 102-3938.

interesas su privačiu interesu kartais netgi gali ir sutapti (pavyzdžiui, asmens interesas laiku ir teisingai sumokėti mokesčius atitinka viešąjį interesą surinkti tuos mokesčius).

Tokie atvejai aiškiai parodo, kad viešojo intereso gynimu gali būti dažnai piktnaudžiaujama, tokiu būdu būtų pažeidžiami kiti visuomenės viešieji interesai, todėl būtina užtikrinti, kad viešojo intereso gynimas būtų tinkamai reglamentuojamas, o fizinių, juridinių asmenų ar jų grupių ir visuomenės interesai būti tinkamai suderinti.

Nagrinėjamu atveju svarbu atskirti du skirtingus teisės kreiptis į teismą pagrindus (materialinį ir procesinį teisinį suinteresuotumą). Taikoma taisyklė, jog asmuo gali ginti savo teises (reikšti reikalavimą teisme), jeigu jis yra suinteresuotas bylos baigtimi, t.y., yra materialinis teisinis suinteresuotumas. Paprastai asmuo gali ginti tik savo pažeistas teises ir teisėtus interesus. Šios taisyklės išimtis – subjektų, kurie įstatymų numatytais atvejais gali ginti kitų asmenų teises, nurodymas. Taigi teisė ginti viešąjį interesą yra išimtis iš bendros taisyklės, kad asmuo gali ginti teisme tik savo teises. Įprastai asmuo savo reikalavimą grindžia savo privačių subjektyvių teisių ar interesų pažeidimu, ir tik išimtiniais atvejais galima reikšti reikalavimus tada, kai subjektinės teisės nėra pažeistos.

Pavyzdžiui, Projekte siūloma suteikti teisę fiziniams ir juridiniams asmenims kreiptis į teismą dėl viešojo intereso pažeidimų įvairiose srityse. Suteikus tokią teisę fiziniams ir juridiniams asmenims kreiptis į teismą dėl viešojo intereso pažeidimo įvairiose srityse riba tarp minėtų skirtingų teisės kreiptis į teismą pagrindų gali išnykti, nes vieninteliu viešuoju interesu tokiu atveju besikreipiantys asmenys gali laikyti savo asmeninių subjektinių teisių ar interesų pažeidimą. O juk viešųjų interesų gynimas nėra susijęs su konkrečių asmenų teisių ar interesų pažeidimu, o „yra susijęs su neindividualizuotu visuomenės, jos dalies ar tam tikrų asmenų grupių teisių bei interesų pažeidimu“³³.

Taigi galime padaryti išvadą, kad neindividualizuotumas yra viešojo intereso gynimo pagrindinis požymis skiriantis jį nuo privataus intereso. Sunku būtų įsivaizduoti fizinį asmenį, ginantį neindividualizuotą visuomenės interesą (atsiribojantį nuo individualių interesų). Viešasis interesas – tai neindividualizuotas abstrahuotas interesas.

1.6. Viešojo intereso sampratos projekcijos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje

Lietuvos Vyriausiais administracinis teismas (toliau – LVAT) pažymėjo, kad sąvoka „viešasis interesas“ teisės literatūroje turi būti suprantama specialiąja prasme³⁴. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad specialiąja reikšme vartojama sąvoka „viešasis interesas“ dažniausiai apima tik

³³ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2005 m. spalio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A8-1582/2005

³⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-03-11-04.

esminius visuomenės gyvenimo teisinio sutvarkymo pagrindus, t. y., Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas ir teisės principus. Prof. V. Mikelėno nuomone, tik konstitucinių nuostatų ir teisės principų pažeidimą galima vertinti kaip viešajam interesui prieštaraujantį pažeidimą³⁵.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, administraciniai bei bendrosios kompetencijos teismai ne kartą nagrinėjo pačią viešojo intereso sąvoką bei būtinybę ginti šį interesą. Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio valstybių, viešojo intereso sąvokos formavimas ir aiškinimas yra paliktas teismų praktikai. Viešojo intereso gynimo svarba pripažinta skirtingose visuomeninių santykių srityse (nuosavybės apsauga, statybos teisiniai santykiai, viešojo administravimo subjektų veikla ir kt.), todėl toliau paanalizuosime teismų praktiką skirtingose teisinių santykių srityse.

Viešojo administravimo subjektų veikla. LRKT konstatavo, kad būtų garantuotas visos valstybinės bendruomenės - pilietinės tautos – viešasis interesas, valstybė turi užtikrinti viešojo administravimo vykdymą ir viešųjų paslaugų teikimą³⁶. Vertindamas viešojo administravimo subjektų veiklą, panašios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT). 2006 m. kovo 22 d. nutartyje LAT konstatavo, kad tinkamas valstybės institucijų pareigūnų funkcijų vykdymas yra viešojo intereso dalis. Kiekvienas valstybės pareigūnas ir institucija privalo be jokių išlygų laikytis įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų reikalavimų. Jeigu valstybės institucija ar pareigūnas pažeidžia įstatymą arba kitą teisės aktą, pakertamas piliečių pasitikėjimas valstybe, o kartu pažeidžiamas ir viešasis interesas, kad valstybės institucijų veikloje būtų užtikrintas teisėtumas ir jos tarnautų žmonėms (Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalis)³⁷.

2004 m. gruodžio 13 d. LRKT nutarime taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad savivaldybės – teritorinės bendruomenės viešasis interesas negali būti priešpriešinamas visos valstybės bendruomenės – pilietinės Tautos, kurios dalis yra ir tam tikra teritorinė bendruomenė, viešajam interesui. Taigi šiame nutarime pripažinta, kad vienu metu gali egzistuoti skirtingų grupių skirtingi interesai, ir šiuo atveju „interesų kolizija“ buvo išspręsta didesnės grupės, t.y., pilietinės tautos naudai.

Konstitucijos 5 straipsnyje įtvirtinta, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Remiantis teismų praktika pripažįstama, kad valstybės tarnybos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą, viešasis interesas valstybės tarnyboje dominuoja privačių interesų atžvilgiu. Valstybės institucijų prievolė yra ginti viešąjį interesą. Valstybės institucijos, vykdydamos savo funkcijas realiai nieko kito ir neatlieka, kaip tik gina viešąjį interesą. Pavyzdžiui, Valstybinė maisto ir

³⁵ Mikelėnas V. *Quo vadis? Arba eksperimentuojame toliau* // Justitia. 1999, Nr. 2, P. 14.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.

veterinarijos tarnyba, reaguodama į pranešimą dėl nekokybiško maisto produkto ir tuo pagrindu pradėdama tyrimą, atlieka teisės aktuose nustatytas funkcijas, bet tuo pačiu ir gina viešąjį interesą. Galime teigti, kad viešojo intereso gynimo funkcija išplaukia iš valstybės bei jos institucijų paskirties esmės.

Nuosavybės teisiniai santykiai. Viena iš LRKT nutarimų pripažinta, kad daugiabučių namų tinkamas eksploatavimas bei jų išsaugojimas yra ne tik privatus savininkų, bet ir viešasis interesas³⁸.

2003 m. kovo 10 d. nutartyje LAT, vertindamas Žemės reformos įstatymo nuostatas, pripažino, kad įstatymo normose yra išreikštas viešasis interesas, jog žemės reforma būtų vykdoma pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus, kad būtų derinami visų suinteresuotų asmenų interesai³⁹.

Savivaldybėms priklausančio turto perleidimo klausimas analizuojamas 2005 m. vasario 28 d. LAT nutartyje, kurioje pažymėta, jog valstybės ar savivaldybės turtas, kaip viešosios nuosavybės teisės objektas, turi būti naudojamas tik siekiant patenkinti tam tikrus viešuosius interesus. Valstybei ar savivaldybei priklausančio turto perleidimas privatiems asmenims yra susijęs su viešojo intereso apsauga. Teisės normos, reglamentuojančios valstybės ar savivaldybės turto perleidimą, turi būti aiškinamos ir taikomos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas⁴⁰.

LAT, nagrinėdamas bylą dėl viešųjų pirkimų ir jų reikšmingumo visuomenei, pripažino, kad, vertinant vykdomų viešųjų pirkimų pagal Viešųjų pirkimų įstatymą teisėtumą, būtina preciziškai įvertinti konkrečių pažeistų Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų teisės normų pobūdį, Viešųjų pirkimų įstatymų nuostatas aiškinti ir vertinti taip, kad būtų apgintas viešasis interesas⁴¹.

Statybos teisiniai santykiai. LAT yra konstatavęs, kad statybos turi vykti teisėtai⁴². Kai statybos vykdomos iš visuomeninių lėšų, „egzistuoja didelis viešasis interesas statybų finansavimui naudojamų lėšų tinkamu įsisavinimu, tokių statybos rangos sutarčių sudarymui bei vykdymui yra keliami didesni reikalavimai, nei kitomis lėšomis finansuojamoms statyboms“⁴³.

LVAT taip pat yra konstatavęs, kad asmenų subjektinės teisės dalyvauti detaliojo plano viešame svarstyme valdžios institucijos turi užtikrinti tokiu būdu, kad šios teisės būtų realios, o ne iliuzinės. Teisės normos suteikia subjektinę teisę asmenims, kad aplinka, betarpiškai susijusi su jų gyvenimo ir veiklos vieta, statant statinius būtų pakeista laikantis teisės reikalavimų ir

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 110-3536.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317/2003.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-122/2005.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2005.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182/2004.

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2001 m. gruodžio 11 d. sprendimas civilinėje byloje. Nr. 2a-345/2001.

atitiktų viešąjį interesą⁴⁴. Taigi pripažinta, kad viešasis interesas yra tiek vykdant privačias statybas, tiek statybas, finansuojamas iš valstybės ar savivaldybės biudžetų.

Aplinkos ir kultūros vertybių apsauga. Šioje srityje LRKT konstatavo, kad natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsaugos bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo bei gausinimo užtikrinimas – tai viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė⁴⁵.

LVAT taip pat yra pasisakęs dėl bendruomenių teisės kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą aplinkosaugos srityje pagal Orhuso konvenciją (Lietuvos Respublikos Seimas šią konvenciją ratifikavo 2001 m. spalio 31 d.). Visuomeninių organizacijų teisė, kreiptis į teismus ginant viešąjį interesą aplinkosaugos srityje, yra reglamentuota Orhuso konvencijos 9 str. 2 d. Visuomeninės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas ir veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, turi teisę kreiptis į administracinį teismą ginant viešąjį interesą aplinkosaugos srityje, jeigu tai gali turėti didelį poveikį aplinkai. Galinčių turėti didelį poveikį aplinkai veiklos rūšių sąrašas pateiktas Orhuso konvencijos I priede ir tik dėl šiame veiklos rūšių sąrašė išvardintų veiklos rūšių visuomeninė organizacija gali kreiptis į teismą, gindama viešąjį interesą aplinkosaugos srityje. Kreipimasis į administracinį teismą aplinkosaugos srityje reiškia, kad tasai kreipimasis turi būti susijęs su aplinkosaugos elementais: oru, atmosfera, vandeniu, dirvožemiu, žeme, kraštovaizdžiu, gamtos objektais, biologine įvairove⁴⁶. Iš to taip pat išplaukia išvada, kad Konvencija visuomeninėms organizacijoms nesuteikia teisės ginti viešąjį interesą kitose srityse, pavyzdžiui, kultūros paveldo.

Mokesčių į biudžetą surinkimas. Pagal LRKT praktiką, mokesčių sumokėjimas į valstybės biudžetą yra susijęs su viešuoju interesu. Mokesčių mokėtojas privalo dalį savo nuosavybės, kuri yra išreiškiama tam tikra pinigų suma, pervesti į valstybės (savivaldybės) biudžetą, nes kitaip būtų pažeistas viešasis interesas bei kitų asmenų teisės ir saugomi interesai⁴⁷.

Panašią išvadą dėl mokesčių mokėjimo į valstybės biudžetą visuomeninės reikšmės yra priėmęs ir LAT. Pagal LAT nutartį mokesčiai yra valstybės biudžeto pajamos, valstybės gyvavimo finansinis pamatas. Tinkamas jų surinkimas visuomenei yra be galo svarbus. Teisingas įstatymų taikymas administruojant mokesčius yra viešasis interesas⁴⁸.

Taigi apibendrinant pirmiau pateiktą teismų praktiką, galime teigti, kad viešasis interesas yra labai įvairiapusis ir nusako pačius bendriausius visuomenės poreikius. Pavyzdžiui,

⁴⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-64/2007.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.

⁴⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-1775/2006; 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-11-2004.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 105-3318.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2005.

visuomenė yra suinteresuota, kad tėvai išlaikytų ir deramai auklėtų savo vaikus, kad būtų tausojama aplinka, kurioje gyvename, ir tinkamai naudojami gamtos ištekliai, kad būtų reikiamai tvarkomas valstybės turtas, nepažeidžiamos prigimtinės žmogaus teisės ir pan. Viešasis interesas nėra absoliutus, jis paprastai apsiriboja būtiniausių visuomenės ar jos narių poreikių tenkinimu, ir yra susijęs su neindividualizuotu visuomenės, jos dalies ar tam tikrų asmenų grupių teisių bei interesų pažeidimu. Taipogi reikia pastebėti, kad vienu metu gali egzistuoti skirtingi viešieji interesai, o tuomet yra svarbu surasti šių interesų pusiausvyrą.

Vertinant pirmiau pateiktą teismų praktiką pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos teismai dažniausiai apsiriboja konstatavimu, jog konkrečioje byloje yra viešasis interesas arba kartu pacituoja, kad viešasis interesas gali būti apibrėžtas analizuojant bylos aplinkybes. Teismai paprastai nebando konkrečiu atveju nustatyti viešojo intereso ribų, nurodyti kriterijų, kuriais remiantis buvo nustatytas viešasis interesas vienoje ar kitoje byloje. Viešojo intereso sąvokos atskleidimas ir jo kriterijų apibrėžimas konkrečioje byloje yra reikšmingas dalykas, todėl manytume, kad teismai esant konkrečiam kazusui turėtų apibrėžti viešojo intereso ribas ir kriterijus.

2. VIEŠOJO INTERESO GYNIMO SISTEMA

2.1. PROKURORO DALYVAVIMAS GINANT VIEŠĄJĮ INTERESĄ VALSTYBINIAME VALDYME

Prokuroro statusas tarptautiniuose teisės aktuose apibrėžiamas labai lakoniškai – tai pareigūnai, kontroliuojantys teisingumo vykdymą⁴⁹. Tiek 1990 m. Jungtinių Tautų kongrese priimtose Prokurorų vaidmens gairėse, tiek 2000 m. spalio 16 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtoje Rekomendacijoje “Prokuratūros vaidmuo kriminalinės justicijos sistemoje”⁵⁰ daugiau akcentuojamas prokurorų vaidmuo ir funkcijos baudžiamajame, o ne administraciniame ar civiliniame procese. Tiesiogiai įtvirtinama nuostata, kad prokurorai turi ginti viešąjį interesą ir užtikrinti įstatymų taikymą baudžiamajame procese, tačiau prokurorų pareiga ginti viešąjį interesą valstybiniame valdyje ar administraciniame procese minėtuose tarptautiniuose teisės aktuose nenumatyta. Dažniausiai prokurorai ginant viešąjį interesą dalyvauja civiliniame ir

⁴⁹ Guidelines on the Role of Prosecutors // http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp45.htm, prisijungimo laikas: 2008-05-31.

⁵⁰ Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system // <http://cm.coe.int/ta/rec/2000/2000r19.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-03.

baudžiamajame procesuose, mažiau administraciniame procese. Tačiau pats viešasis interesas visuose procesuose yra tas pats viešasis interesas ir jokių skirtumų daryti negalima. Prokuratūra yra viena svarbiausių valstybės institucijų ginančių viešąjį interesą, o viena iš tiesioginių prokuratūros funkcijų ir yra viešojo intereso gynimas.

2.1.1. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme užsienio valstybėse

Prieš pradėdant analizuoti prokuroro vaidmenį Lietuvos valstybiniame valdyme, aptartina jo padėtis užsienio valstybėse. Tokios valstybės, kaip Italija, Prancūzija, Ispanija, Belgija, Latvija, Portugalija, iš dalies - Anglija, JAV ir daugelis kitų pasirinkusios panašų viešojo intereso gynimo modelį kaip ir Lietuvoje.

Prokuratūra yra prancūziškos kilmės institucija, atsiradusi viduramžiais⁵¹. Prokuroras atstovavo Karūnos (t. y. karaliaus) interesus byloje, kur Karūna dalyvavo kaip šalis. XVI amžiuje prokuroro institucija buvo įsteigta prie kiekvieno teismo ir prokurorai veikė kaip karaliaus atstovai viešajai tvarkai apginti. Procese jie užėmė lyg tarpinę vietą tarp teismo ir šalių. Ilgainiui prokurorams buvo pavesta ginti ne tik Karūnos, bet ir našlaičių, nežinia kur esančių asmenų, našlių, neveiksmių asmenų interesus. XIX amžiuje prokurorai pradėjo vykdyti dar vieną labai svarbią viešąją funkciją - jiems buvo pavesta užtikrinti, kad teismai teisingai ir vienodai taikytų įstatymą⁵². Mūsų dienomis prokuroro instituciją turėti yra dar svarbiau, ir įvairiose šalyse skiriasi tik šios institucijos pavadinimas: Belgijoje, Liuksemburge ir prancūziškai kalbančiose Afrikos šalyse yra *ministere public*, Italijoje – *pubblico ministero*, Ispanijoje – *ministerio fiscal*, Vokietijoje – *Staatsanwal*, Danijoje – *Statsadvokat*, Škotijoje – *Lord Advocate*, Airijoje – *Director of public prosecution*, JAV – *attorneys (district attorneys* – valstijų lygiu ir *United States attorneys* – federaliniu lygiu), Kanadoje – *procureurs generaux* (po vieną kiekvienoje provincijoje) ir t.t.⁵³.

Šiandien **Prancūzijoje** prokuroras (*ministere public*) laikomas vykdomosios valdžios atstovu teismuose. Veikdamas kaip vykdomosios valdžios atstovas, jis pavaldus teisingumo ministrui, tačiau laikomas sudedamąja teisingumo sistemos dalimi, t. y., teismo pareigūnu, neturinčiu teisės nagrinėti bylas. Prokurorai veikia prie kiekvieno teismo, tačiau nesinaudoja nepriklausomumo garantijomis, kurias įstatymai suteikia teisėjams. *Cour de Cassation* generalinį prokurorą skiria vyriausybė⁵⁴. Jis gali įstoti į šalių jau pradėtą bylą arba pats pareikšti ieškinį.

⁵¹ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė // Vilnius: Eugrimas, 2001, P.304.

⁵² Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 202.

⁵³ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė // Vilnius: Eugrimas, 2001, P.304.

⁵⁴ Martin R., Martin J. Civil Procedure in France, P. 30 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

Teisę įstoti į šalių pradėtą bylą prokuroras turi visada, kai mano esant tai būtina viešajam interesui apginti. Tokią teisę prokurorui suteikė specialus 1970 m. liepos 10 d. įstatymas. Įstojęs į bylą, prokuroras teismo posėdyje kalba paskutinis ir pateikia teisinį bylos įvertinimą. Šitaip prokuroras paprastai dalyvauja bankroto, šeimos bylose, bylose, kur viena šalis yra valstybė ar valstybės institucija, taip pat visose bylose, kurias nagrinėja *Cour de Cassation*.

Prokuroras, pats pareikšdamas ieškinį, veikia savo vardu ir byloje dalyvauja kaip šalis, t. y., kaip ieškovas. Prancūzijos Civilinio proceso kodekso 422 straipsnyje nurodoma, kad savo iniciatyva prokuroras ieškinį gali pareikšti tik įstatymo nustatytais atvejais, taip pat kai būtina apginti viešąją tvarką (*ordre public*).

Įstatymai taip pat įpareigoja prokurorą kas tris mėnesius apsilankyti valstybinėse ir privačiose ligoninėse, kur gydomi psichinių negalių turintys žmonės ir patikrinti šių asmenų laikymo gydymo įstaigoje būtinybę. Išaiškinus piktnaudžiavimus, prokuroras turi kreiptis į teismą dėl laikymo gydymo įstaigoje nutraukimo. Prokuroras taip pat turi pareigą tikrinti asmenų, neturinčių teisės gyventi šalyje laikymo sąlygas specialiuose centruose, reguliariai tikrinti nuteistų asmenų gyvenimo sąlygas ir esant reikalui kreiptis į teismą dėl asmens interesų gynimo⁵⁵.

Generalinis prokuroras dar gali paduoti kasacinį skundą, jeigu to reikalauja įstatymo interesai. Tokiam kasaciniam skundui paduoti jokie procesiniai terminai nėra nustatyti. Tačiau sprendimo panaikinimas, kasacine tvarka išnagrinėjus bylą pagal prokuroro kasacinį skundą, šalių teisėms ir pareigoms įtakos nedaro. Šalims sprendimas lieka ir toliau galioti, bet jis praranda precedentinę galią. Tad prokuroro kasaciniai skundai yra vienas iš būdų, padedančių užtikrinti vienodą teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus.

Italijoje prokuratūra yra valstybės institucija, užtikrinanti ir garantuojanti teisingą įstatymų taikymą visuomeniniuose santykiuose, turinčiuose viešąjį interesą. Prokuroras, kaip ir Prancūzijoje, teisminiame procese dalyvauja dviem būdais - savo vardu pareikšdamas ieškinį arba įstodamas į šalių pradėtą bylą⁵⁶. Prokuroras savo iniciatyva gali pareikšti ieškinį Italijos Civilinio proceso kodekso 69 straipsnyje numatytais atvejais. Šių atvejų sąrašas nėra baigtinis, nes prokuroras turi teisę įstoti į kiekvieną bylą, jeigu to reikalauja viešasis interesas. Pažymėtina, kad prokuroras Italijoje gali dalyvauti net tokiose bylose, kuriose ginčijama teisė rinkti ar būti išrinktam.⁵⁷ Jis visada dalyvauja nagrinėjant bylą Aukščiausiąjame Teisme ir pateikia teisinę išvadą dėl bylos esmės. Jeigu šalys per nustatytą terminą nepasinaudojo kasacinio apskundimo teise, generalinis prokuroras įstatymo interesais pats gali paduoti kasacinį skundą

⁵⁵ Francois Falletti Review of the role of the Prosecutor in France with regard to Human Rights, http://www.iap.nl.com/speeches/2000_g.html, prisijungimo laikas: 2008-06-03.

⁵⁶ International Civil Procedure. P. 426 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁵⁷ Busacca M. The role of the Public Prosecution Office in civil and commercial fields// The role of the public prosecution Office in a democratic society // Council of Europe Publishing, 1997, P.161.

Aukščiausiajam Teismui. Tačiau, kaip ir Prancūzijoje, Aukščiausiojo Teismo panaikinto sprendimo *res judicata* galia šalims išlieka, o sprendimas netenka tik precedentinės galios.

Ispanijos Konstitucijos 124 straipsnis numato, kad prokuroras (*Ministerio Fiscal*) turi ginti įstatymus, piliečių teises, saugoti teismų nepriklausomumą ir siekti socialinio intereso patenkinimo teisme⁵⁸. Todėl viena iš pagrindinių prokuratūros funkcijų - „ginti teisingumą, piliečių teises ir viešąjį interesą“⁵⁹. Prokuroras teisiniame procese dalyvauja taip pat dviem būdais: pareikšdamas ieškinį savo iniciatyva (pvz., neveiksnaus asmens interesais arba siekdamas apginti įstatymą ar viešąjį interesą) arba įstodamas į jau prasidėjusią bylą. Generalinis prokuroras turi teisę įstatymo interesais apskūsti teismo sprendimus kasacine tvarka Aukščiausiajam Teismui⁶⁰.

Belgijoje prokuroras dalyvauja asmens pripažinimo nežinia kur esančiu ar paskelbimo mirusiu, asmens pripažinimo neveiksniu, mokesčių, bankroto, ištuokos bei visose bylose, susijusiose su viešojo intereso gynimu. Prokurorai veikia prie kiekvieno teismo. Generalinis prokuroras (*procureur general*) dalyvauja nagrinėjant bylas Aukščiausiajame Teisme. Jis pateikia teisinę išvadą dėl bylos esmės, taip pat įstatymo interesais gali apskūsti teismo sprendimą savo iniciatyva paduodamas kasacinį skundą Aukščiausiajam Teismui⁶¹.

Portugalijos prokuratūros (*Procuradoria – general da Repsblica*) įstatymas numato, kad prokuratūros specialioji jurisdikcija yra atstovauti šalies, autonominių regionų, vietos valdžios institucijų, asmenų, turinčių laikiną gyvenamąją vietą, ar kurių buvimo vieta nežinoma interesus; inicijuoti bankroto ar nemokumo procesą, o taip pat bet kurį kitą procesą, kuriame yra viešasis interesas⁶².

Latvijos Prokuratūros įstatymas numato, kad Prokuratūros pareiga – ginti piliečių ir valstybės teises bei teisėtus interesus įstatymų nustatytais procedūromis; įstatymų nustatytais atvejais pareikšti ieškinius teisme ir t.t. (2 straipsnis). Įstatymas numato, kad prokuroras, gavęs informacijos apie neveiksnių, ribotai veiksnų asmenų, invalidų, nepilnamečių, kalinių ar kitų asmenų, negalinčių tinkamai pasinaudoti gynyba, teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, privalo patikrinti šią informaciją ir imtis visų reikiamų priemonių apsaugoti šių asmenų ir valstybės interesus. Nustatęs teisių ir interesų pažeidimus, prokuroras turi teisę pateikti protestą valstybės ir savivaldybių įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms dėl įstatymų pažeidimų, pareikšti ieškinį

⁵⁸ International Encyclopedia of Laws Civil Procedure, Vol. 3, Spain, P.30.

⁵⁹ Merino E. Blanco The Spanish Legal System // London: Sweet & Maxwell, 1996, P. 94 – 95.

⁶⁰ Litigating in Spain, P. 63, 403// Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁶¹ Nelissen J. M. Grade Civil Procedure in Belgium // World Litigation Law and Practice // 1989, P. 218// Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁶² Statute of the Pulic Prosecution service // <http://www.pgr.pt/english/>, prisijungimo laikas: 2008-06-04.

teisme, iškelti baudžiamąją bylą, inicijuoti administracinį ar drausminį procesą (17 straipsnis)⁶³. Pažymėtina, kad prokurorai Latvijoje gina ne tik valstybės, bet ir savivaldybių interesus.

Prokuroro institucija žinoma ir bendrosios teisės valstybėse. **Anglijoje** prokuroras (*Attorney-General*) turi teisę pareikšti ieškinį grindamas viešąjį interesą arba gali įstoti į bylą ir išdėstyti dėl jos viešosios valdžios poziciją. Pavyzdžiui, prokuroras gali pareikšti ieškinį dėl uždraudimo atitinkamai institucijai ar privačiam asmeniui atlikti veiksmus, pažeidžiančius viešąją tvarką, arba gali leisti suinteresuotam asmeniui pačiam pareikšti tokį ieškinį. Taip pat prokuroras turi teisę pareikšti ieškinį siekdamas apginti nepilnamečių interesus, uždrausti statybas, pradėtas neturint leidimų, užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugą; prokuroras dalyvauja nagrinėjant bylas, susijusias su labdaros fondų veikla, bylas dėl santuokos pripažinimo negaliojančia. Tokiais atvejais jis teismui pateikia teisinį bylos įvertimą ir veikia kaip *amicus curiae*⁶⁴. *Amicus curiae* nuomonė – teisinė nuomonė teisme asmens, kuris nėra bylos šalis, bet turi interesą byloje.

JAV nėra prokuroro institucijos, bet panašias funkcijas turi *Attorney General* federaliniu lygiu arba *State Attorney* valstijų lygiu. Teisiniame procese jis dalyvauja retai ir tik kaip *amicus curiae*. Sava iniciatyva dalyvauja procese paprastai bylose, susijusiose su nesąžininga konkurencija, patikėjimo teise, vertybiniais popieriais, žmogaus teisėmis, rasine ar kitokia diskriminacija ir t.t. Kai kurias bylas, pavyzdžiui, dėl nesąžiningos konkurencijos, gali iškelti savo iniciatyva⁶⁵.

2.1.2. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą Lietuvoje

1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnis, įtvirtinantis prokuratūros institucijos konstitucinį statusą, nustato tik jos funkcijas baudžiamajame procese, o apie galimybę dalyvauti administraciniame ar civiliniame procese neužsimena. Šią „teisinio reguliavimo spragą“ savo laiku išsprendė LRKT. 1994 m. vasario 14 d. nutarime⁶⁶ dėl tuo metu galiojusios Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies redakcijos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai konstatavo, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio normos dėl prokuroro teisės kreiptis į teismą su pareiškimu kitų asmenų teisėms bei įstatymų saugomiems valstybės interesams ginti neprieštarauja Lietuvos Respublikos

⁶³ Public Prosecutor's Office Law // <http://www.humanrights.lv/doc/latlik/prok.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-04.

⁶⁴ International Encyclopedia of Comparative Law Vol. XVI, Ch. 5, P. 30-31// Iš s Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁶⁵ Cappelletti M., Jolowicz J. A. Public Interest Parties and the Active Role of the Judge in Civil Litigation, P. 64-65 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 13-221.

Konstitucijai. Teismas savo išvadą motyvavo tuo, kad tokių teisių numatymas valstybės institucijoms ar jų pareigūnams yra viena iš asmens teisės į teisminę gynybą garantavimo formų. Kituose savo nutarimuose LRKT taip pat pripažino, kad „įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose“⁶⁷ bei „įstatymuose, nepažeidžiant Konstitucijos, gali būti nustatyta, kokiais atvejais ir kokia tvarka įgaliotos institucijos ar pareigūnai gali viešąjį interesą ginti teismine tvarka“⁶⁸.

Taigi kaip matome, prokuroro dalyvavimas valstybiniame valdyme ne tik kad neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems prokuroro veiklos pagrindams, bet ir yra būtinas įgyvendinant kitus konstitucinius principus.

Lietuvoje iki 1994 metų galiojęs ir minėtame LRKT nutarime nurodytas Civilinio proceso kodekso 53 straipsnis nurodė du prokuroro dalyvavimo civiliniame procese būdus:

- prokuroras galėjo pareikšti ieškinį kitų asmenų teisėms bei įstatymų saugomiems interesams ginti;
- jis galėjo įstoti į bylą esant bet kuriai proceso stadijai, jeigu to reikalavo valstybinių ar visuomeninių interesų arba piliečių teisių bei įstatymo saugomų interesų apsauga.

Taigi praktiškai buvo įtvirtinta neribota prokuroro teisė dalyvauti civiliniame procese, nes jo dalyvavimas nebuvo saistomas tik viešojo intereso gynimo. Be abejo, tokia nuostata nesiderino su dispozityvumo principu. Pavyzdžiui, prokuroras galėjo protestuoti teismo sprendimą net tuo atveju, kai šalys juo būdavo patenkintos⁶⁹.

Dabar galiojančio Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 2 str. 2 d. 7 p. be kitų prokuratūros funkcijų numatyta, kad prokuratūra įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka gina viešąjį interesą. 2001 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas⁷⁰ (toliau – ABTĮ), o 2001 m. liepos 1 d. - naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁷¹ (toliau – CK) radikaliai pakeitė prokuroro funkcijas viešo intereso ir asmenų pažeistų teisių ar saugomų įstatymo interesų gynimo srityje, t.y. užpildė spragą, kuri, kaip atrodo, buvo atsiradusi po 1994 m. vasario 14 d. LRKT sprendimo. Šie įstatymai išplėtė prokurorų teises ir pareigas kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintas viešasis interesas. Teismai dabar privalo nagrinėti administracines bylas pagal prokurorų skundus dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų gynimo. Prokuroras gali pareikšti ieškinį dėl neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu, turi teisę paduoti prašymą teismui dėl asmens pripažinimo neveiksniu ir t.t. Prokuroras įgaliotas atlikti tą patį darbą, kurį anksčiau atlikdavo pagal bendrąją

⁶⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.

⁶⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 22 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 18-561.

⁶⁹Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 206.

⁷⁰Žin., 1999, Nr. 13-308.

⁷¹Žin., 2000, Nr. 74-2262.

kompetenciją, pakeitus tik rezultatų realizaciją. Jeigu anksčiau prokuroras, nustatęs neteisėtą savivaldybės aktą, kuriuo pažeidžiamos žmogaus teisės, privalėdavo jį užprotestuoti, tai dabar jam suteikta teisė dėl tokio pažeidimo kreiptis su pareiškimu į teismą⁷².

Prokuroras, gavęs informacijos apie valstybės teisėtų interesų bei asmenų teisių pažeidimus, turi spręsti, ar pažeisti viešieji interesai. Rengiant medžiagą bylai teisme iškelti, būtina spręsti, ar tikslinga ir reikalinga rengti tokią medžiagą, ar prokuroras turi tam pakankamai kompetencijos.⁷³ Rengdamas medžiagą bylai teisme iškelti, prokuroras turi teisę: 1) reikalauti norminių ir kitų teisinių aktų, dokumentų bei kitos informacijos iš valstybės valdymo organų ir jiems pavaldžių institucijų, valstybės kontrolės, savivaldybių, įmonių, įstaigų ir organizacijų, bankų, taip pat partijų, visuomeninių organizacijų; 2) pavesti valstybės valdymo, valstybės kontrolės organams, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovams bei kitiems pareigūnams atlikti patikrinimus, revizijas, ekspertizes, pateikti išvadas; 3) šaukti piliečius bei pareigūnus ir gauti jų paaiškinimus dėl įstatymų pažeidimų; 4) esant būtinumui, tiesiogiai vietose tikrinti pareiškimuose išdėstytų interesų pažeidimų aplinkybes.

Tokiu būdu prokurorai, vykdydami Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 7 punkto, kitų straipsnių reikalavimus, teikdami ieškinius, pareiškimus, prašymus, dalyvaudami teisminiame procese, kartu padeda atskiroms asmenų grupėms įgyvendinti jų konstitucinę teisę į teisminę gynybą. Pavyzdžiui, gindami viešąjį interesą prokurorai 2007 m. teismams pateikė 1708 procesinius dokumentus, kurių bendra suma - 71,3 mln. Lt. Iš jų valstybės interesas buvo ginamas 870 bylų, o bendra šio pobūdžio ieškinių suma - 55,2 mln. Lt. Pagal teritorinių prokuratūrų pateiktas procesinių dokumentų kopijas, nustatyta, kad per 2007 m. teismai atmetė 37 prokurorų ieškinius, pareiškimus ir prašymus. Iš šio skaičiaus buvo atmesta: 17 ieškinių ir pareiškimų, pareikštų civilinio proceso tvarka, 11 ieškinių pareikštų baudžiamojo proceso tvarka ir 9 prašymai, pateikti Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka⁷⁴ (žr. 2 schemą). Taigi kaip matyti iš šių statistinių duomenų, prokurorai ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme dalyvauja pakankamai aktyviai, o teismų atmesti procesiniai dokumentai sudaro labai mažą dalį.

ABTĮ 5 str. 3 d. numato, jog teismas imasi nagrinėti bylą pagal prokuroro, administravimo subjektų, valstybės kontrolės pareigūnų, kitų valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų, tarnybų ar fizinių asmenų kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų

⁷² Lietuvos prokuratūra teisinės sistemos reformos kelyje // Teisės konsultantas 2002, Nr. 1 <http://www.teiseskonsultantas.lt/a1.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-08.

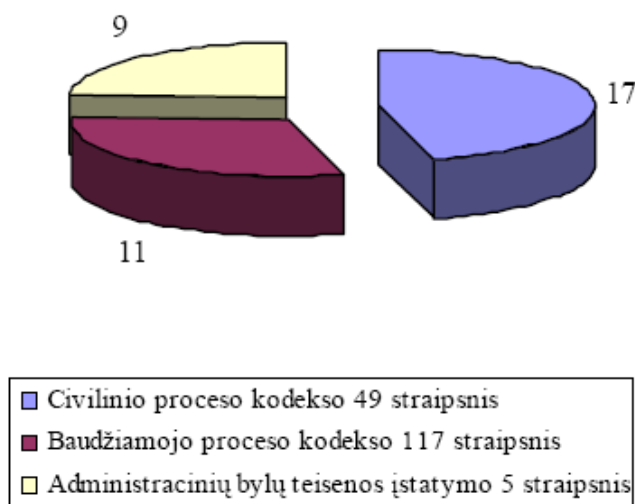
⁷³ Prokuroras civiliniame procese Metodinis leidinys // Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra, Vilnius, 2001, P. 19.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros teismų sprendimų, priimtų 2007 metais, kuriais atmesti prokurorų ieškiniai, pareiškimai ir prašymai dėl viešojo intereso gynimo apibendrinamoji pažyma, parengta: 007-03-30, <http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspViešojointeresogynimas/tabid/163/Default.aspx>, prisijungimo laikas: 2008-10-25.

gynimo. To paties įstatymo 56 str. 1 d. numatyta, kad įstatymų nustatytais atvejais prokuroras, administravimo subjektai, valstybės institucijos, įstaigos, organizacijos, tarnybos ar fiziniai asmenys gali kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintas viešasis interesas arba apgintos valstybės, savivaldybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai. Šiuo atveju prokuroras turi visas bylos procesines teises ir pareigas.

2 schema. Teismų atmesti prokurorų ieškiniai pagal teisenas 2007 m.

Teismų atmesti prokurorų ieškiniai pagal teisenas

Prokurorai, kreipdamiesi su pareiškimu į teismą administracinėje byloje privalo laikytis visų įstatymuose numatytų reikalavimų – pareiškimas turi atitikti formos ir turinio reikalavimus, būtina laikytis bylų teisingumo taisyklių, nepraleisti termino ir t.t. Toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį, valstybės arba savivaldybės interesą, kreipiamasi su pareiškimu siekiant apginti viešąjį, valstybės arba savivaldybės interesus, prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Šie asmenys taip pat atleidžiami nuo žyminio mokesčio civilinėse bylose už priešieškinis, pareiškimus, apeliacinius ir kasacinius skundus, taip pat už prašymus dėl proceso atnaujinimo.

Pažymėtina, kad prokuroras gali ginti viešąjį interesą ne tik paduodamas ieškinį teismui, bet ir paduodamas prašymą dėl proceso atnaujinimo bylose, užbaigtose įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi). Tiesa, tokia teisė suteikta tik Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui.

2.2. VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBĖS INSTITUCIJŲ BEI KITŲ ASMENŲ VEIKLA GINANT VIEŠĄJĮ INTERESĄ

Prokuroro dalyvavimas valstybiniame valdyme neišsprendžia visų problemų, susijusių su viešojo intereso apsauga ir gynimu. Tai, viena vertus, lemia biurokratinę prokuratūros struktūrą, jos suaugimas su vykdomąja valdžia, kita vertus - viešojo intereso įvairovė. Yra nepaprastai daug įvairių socialinių sluoksnių ir grupių interesų pačiose įvairiausiose srityse - aplinkos apsaugos, švietimo, įmonių veiklos, vartojimo, konkurencijos bei daugelyje kitų. Esant tokiai viešojo intereso įvairovei viena valstybės institucija nepajėgia aprėpti visų problemų, o kartais - jų net negali žinoti. Viešojo intereso išplitimas sudaro sąlygas jų apsaugos tobulinimo klausimus spręsti dviem būdais. Pirma, skatinant privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą ir, antra, didinant valstybinių, viešųjų institucijų, ginančių viešąjį interesą, skaičių⁷⁵.

Tokiu būdu stiprinti viešojo intereso apsaugą valstybės netiesiogiai įpareigoja ir tarptautiniai teisės aktai. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto (toliau – Paktas) 2 straipsnio 1 dalis teigia, kad kiekviena valstybė, šio Pakto dalyvė, įsipareigoja tiek savo pastangomis, tiek tarptautinės pagalbos ir bendradarbiavimo būdu, ypač ekonomikos ir technikos srityse, visais savo turimais ištekliais imtis priemonių ir, svarbiausia, įstatyminių, kad visais tinkamais būdais garantuotų, kad laipsniškai būtų visiškai įgyvendintos šiame Pakte pripažintos teisės. JTO Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas, komentuodamas šį Pakto straipsnį, pažymėjo, kad viena iš priemonių įgyvendinti Pakte numatytas teises yra valstybinių, žmogaus teises ginančių, institucijų veikla. Tokios institucijos turi vaidinti svarbų vaidmenį skatinant ir užtikrinant visų žmogaus teisių nedalumą ir tarpusavio priklausomybę⁷⁶.

2.2.1. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme užsienio valstybėse

Institucijas bei asmenis, ginančius viešąjį interesą, sąlyginai galima suskirstyti į grupes pagal tai, kokioje visuomeninių santykių sferoje jie veikia ir kokius interesus atstovauja bei gina. Galima išskirti institucijas, ginančias asmenų interesus, nepriklausomai nuo to, kokios teisės yra pažeistos. Paprastai tokių institucijų misija formuluojama labai abstrakčiai – prižiūrėti, kad

⁷⁵ Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 214.

⁷⁶ The role of national human rights institutions in the protection of economic, social and cultural rights: 14/12/98. E/C.12/1998/25, CESCR General comment 10. (General Comments) //

<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/af81bf2fed39cec1802566d50052f53b?OpenDocument>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.

valstybės ir vietos savivaldos institucijos bei pareigūnai nepažeistų asmenų teisių ir laisvių. Visos kitos institucijos veikia tam tikroje, konkrečioje visuomeninių santykių sferoje ir atstovauja bei gina konkrečios visuomenės grupės arba konkretaus pobūdžio teises bei interesus. Taip galima išskirti institucijas, ginančias vartotojų bei konkurencijos interesus, nepilnamečių, moterų interesus, aplinkos apsaugos, švietimo ir pan.

Prie bendros kompetencijos institucijų, ginančių visas asmenų teises bei laisves, priskirtina, pavyzdžiui, Skandinavijos valstybėse veikiantys Ombudsmenai. Prireikus jie gali kreiptis į teismą siekdami apginti konkrečių asmenų ar jų grupių interesus. Pavyzdžiui, **Švedijoje Ombudsmenas** turi prižiūrėti, kad teismai ir valstybės institucijos laikytųsi konstitucijoje numatytą objektyvumo, nešališkumo ir žmogaus teisių laikymosi reikalavimų. Jis turi teisę kreiptis į Rinkos teismą, siekdamas apginti vartotojų teises, jeigu įmonės savo standartinėse sutartyse naudoja vartotojų teises pažeidžiančias sąlygas⁷⁷. Be Ombudsmeno Švedijoje veikia **Teisingumo kancleris** (*justitiekanslern*) - vyriausybės advokatas, atstovaujantis ir ginantis jos interesus. Teisingumo kancleris tikrina, ar valstybės tarnyboje dirbantys pareigūnai laikosi įstatymų ir vykdo savo pareigas⁷⁸.

Suomijoje Teisingumo kancleris ir Parlamento ombudsmenas taip pat yra pagrindinės institucijos užtikrinančios įstatymų laikymąsi. Teisingumo kancleris tikrina Vyriausybės ir Respublikos Prezidento leidžiamų teisės aktų atitikimą konstitucijai, tikrina, ar teismai, valstybinės institucijos ir tarnautojai laikosi įstatymų, atlieka pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių laikymosi monitoringą ir t.t.⁷⁹.

Ispanijoje veikia *Abogados del Estado* – valstybės institucija, kurios pagrindinė funkcija - ginant valstybės turtą, atstovauti valstybę visuose procesuose⁸⁰.

Daugumoje valstybių yra institucija, ginanti vartotojų teises ir užtikrinanti laisvos konkurencijos sąlygas bei vartotojų teises.

Slovėnijoje veikia **Konkurencijos apsaugos tarnyba**, kurios uždavinys – sekti ir analizuoti konkurencijos sąlygas šalies rinkoje, kontroliuoti Konkurencijos apribojimų prevencijos įstatymo laikymąsi, nagrinėti konkurencijos pažeidimų skundus ir pan.⁸¹

Latvijoje visos **viešosios vartotojų teisių apsaugos organizacijos**, gindamos vartotojų teises, turi teisę pateikti ieškinį teismui ir atstovauti vartotojo interesus teisme (Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 23 straipsnis). Veikia ir valstybinis Vartotojų teisių apsaugos centras, kuris be bendros vartotojų teisių priežiūros funkcijos, skundų nagrinėjimo, viešųjų vartotojų teisių

⁷⁷ Cappelletti M. The Judicial Process in Comparative Perspective, P. 279-280 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁷⁸ International Encyclopedia of Laws Civil Procedure Vol. 3, Sweden, P.54.

⁷⁹ The Office of the Chancellor of Justice//<http://www.vn.fi/okv/english/index.html>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.

⁸⁰ International Encyclopedia of Laws Civil Procedure Vol. 3, Spain, P.30.

⁸¹ The competence of CPO // <http://www.sigov.si/uvk/ang/3comp/1cpo.html>, prisijungimo laikas: 2008-06-03.

apsaugos institucijų, gali paduoti ieškinius teisme, teikti išvadą nagrinėjant bylą (25 straipsnio 6 dalis)⁸².

Airijoje veikia **Konkurencijos tarnyba**, turinti penkis skyrius: kartelių, monopolijų, gynybos, įmonių susijungimo ir valdybos. Esant konkurencijos įstatymo pažeidimams Konkurencijos tarnyba turi pareigą imtis priemonių apsaugoti Airijos vartotojų ir visos ekonominės sistemos interesus. Kompetencijos įstatymas suteikia teisę tarnybai nagrinėti įstatymų pažeidimus ir esant reikalui iškelti civilines ar net baudžiamąsias bylas⁸³.

Kita didelė viešojo intereso gynimo sritis – vaikų teisių apsauga.

Švedijoje sukurta speciali institucija – **Vaikų ombudsmenas**. Pagrindinė jo užduotis – ginti vaikų ir jaunimo teises ir interesus, įtvirtintus JTO Vaiko teisių konvencijoje. Ombudsmenas siekia, kad Vyriausybė, valstybinės valdžios bei savivaldos institucijos laikytųsi konvencijos su vaikais ir jaunimu susijusioje veikloje ir savo sprendimais neprieštarautų joje įtvirtintoms nuostatom. Ombudsmenas vykdo monitoringą visos vaikų ir jaunimo grupės atžvilgiu, tačiau individualūs atvejai taip pat nėra ignoruojami⁸⁴.

Airijoje taip pat veikia **Vaikų ombudsmenas**, kurio pagrindinė funkcija – kelti vaikų teisių apsaugą ir gerovę valstybėje. Jis turi teisę konsultuoti valstybės ir savivaldybių institucijas, tirti vaiko teisių pažeidimus, stebėti vaiko teisių ir gerovės laikymąsi valstybėje, atstovauti vaiko teises teismuose ir t.t.⁸⁵.

Dažnai siekiama apsaugoti ne tik nepilnamečių interesus, bet ir tam tikras visuomenės grupes nuo diskriminacijos. Tuo tikslu **Švedijoje** įsteigtos **Lygių galimybių ombudsmeno** institucija ir **Lygių galimybių komisija**, kurios nagrinėja asmenų skundus dėl diskriminacijos dėl jų lyties. Ombudsmenas gali iškelti bylą ir atstovauti ją nagrinėjant Darbo teismuose. Lygių galimybių komisija gali skirti net baudą pažeidėjui, kuris nevykdo Ombudsmeno nurodymų⁸⁶.

Anglijoje specialūs valstybės pareigūnai ir institucijos turi teisę kreiptis į teismą, kai nustato rasinės diskriminacijos pažeidimo faktus⁸⁷. Prancūzijoje ieškinį dėl viešojo intereso gynimo gali pareikšti profesinės sąjungos, aplinkos apsaugos organizacijos, vartotojų teisių gynimo organizacijos⁸⁸.

Kitose valstybėse įvairios visuomeninės organizacijos ir pavieniai asmenys taip pat turi teisę kreiptis į teismą siekdami apginti viešąjį interesą skirtingose visuomeninių santykių srityse.

⁸² Consumer Rights Protection Law // <http://www.ttc.lv/en/default-translations.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.

⁸³ Competition Act, 2002 // <http://www.tca.ie/>, prisijungimo laikas: 2008-06-05.

⁸⁴ The Children's Ombudsman in Sweden // <http://www.bo.se/>, prisijungimo laikas: 2008-06-11.

⁸⁵ Ombudsman for Children Act, 2002 // http://www.bailii.org/ie/legis/num_act/2002/2002-22.html, prisijungimo laikas: 2006-06-12.

⁸⁶ The Equal Opportunities Ombudsman // <http://www.jamombud.se/>, prisijungimo laikas: 2006-06-08.

⁸⁷ Cappelletti M. The Judicial Process in Comparative Perspective, P. 281-282 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

⁸⁸ Martin R., Martin J. Civil Procedure in France, P. 61-62 // Iš Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.

2.2.2. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla ir problemos ginant viešąjį interesą Lietuvoje

Kreipimasis į teismą su pareiškimu kito asmens teisėms ar viešajam interesui apginti yra dispozityvumo principo išimtis⁸⁹. ABTĮ 56 str. taip pat numatyta, kad tik įstatymų nustatytais atvejais prokuroras, administravimo subjektai, valstybės institucijos, įstaigos, organizacijos, tarnybos ar fiziniai asmenys gali kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintas viešasis interesas arba apgintos valstybės, savivaldybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai. Paprastai atvejai, kai institucijos bei kiti asmenys gali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso ginimo, yra numatyti materialinės teisės šaltiniuose, pavyzdžiui, norminiuose aktuose (įstatuose, nuostatuose ir pan.), reguliuojančiuose atitinkamų valstybės ar savivaldybių institucijų bei kitų asmenų veiklą ir kompetenciją.

Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus, šios valstybės bei savivaldybės institucijos bei kiti asmenys turi įgaliojimus ginti viešąjį interesą:

1. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą⁹⁰ Konkurencijos taryba yra Lietuvos Respublikos valstybės įstaiga, vykdanči valstybinę konkurencijos politiką bei kontroliuojanti, kaip laikomasi šio įstatymo (18 str.). Vykdydama savo funkcijas Konkurencijos taryba turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginti valstybės ir kitų asmenų šio įstatymo saugomi interesai (19 str. 1 d. 6 p.).

2. Vartotojų teisių gynimo valstybės įstaigos bei visuomeninės vartotojų organizacijos. Pagal Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymą⁹¹ Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos turi teisę atlikti tyrimus, kreiptis į teismą dėl pažeistų vartotojų teisių gynimo (30 str. 2 d. 2 p.). Šios tarybos funkcijas detalizuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 18 d. nutarimas „Dėl Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos prie Teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“⁹² Lietuvos Respublikos visuomeninės vartotojų organizacijos turi teisę vartotojo prašymu ar savo iniciatyva reikšti ieškinius teisme (Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo 31 str. 1 d. 7 p.).

3. Valstybės turto fondas. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės turto fondo įstatymą⁹³ Valstybės turto fondas kaip valstybės įmonė atstovauja valstybės interesams valdant ir naudojant jam patikėjimo teise perduotas valstybei nuosavybės teise priklausančias akcijas ir ilgalaikį materialųjį turtą bei jais disponuojant (5 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

⁸⁹ Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 216.

⁹⁰ Žin., 1999, Nr. 30-856.

⁹¹ Žin., 1994, Nr. 94-1833.

⁹² Žin., 2001, Nr. 7-198.

⁹³ Žin., 1997, Nr. 104-2616.

4. **Administracinių ginčų komisijos.** Komisijos įsteigtos vykdant Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymo ir administracinių ginčų komisijų įstatymus ir vykdo funkcijas, numatytas šiuose įstatymuose, kaip išankstinės ne teismo tvarka administracinius ginčus nagrinėjančios – kvaziteisminės institucija. Pavyzdžiui, Vyriausioji administracinių ginčų komisija sprendžia ginčus kai centriniai valstybinio administravimo subjektai (ministerijos, departamentai, inspekcijos), jų tarnautojai ir pareigūnai atsisako ar vilkina įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka bei terminais tvarkyti žmonių reikalus viešojo administravimo srityje arba nesuteikia pareiškėjų prašomos ir jiems teiktinos informacijos. Vyriausiosios administracinių ginčų komisijos, apskričių administracinių ginčų komisijų ir savivaldybių visuomeninių administracinių ginčų komisijų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos administracinių ginčų komisijų įstatymas⁹⁴.

4. **Profesinės sąjungos.** Pagal Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo⁹⁵ preambulę Profesinės sąjungos yra savanoriškos, savarankiškos ir savaveiksmės organizacijos, atstovaujančios ir ginančios darbuotojų profesines, darbo, ekonomines, socialines teises bei interesus. Įstatymo 15 str. numatyta, kad profesinės sąjungos atstovauja savo nariams ir įstatymų nustatyta tvarka gina savo narių teises ir teisėtus interesus valstybės organuose. Pagal šią formuluotę galima suprasti kad profesinės sąjungos gina asmenų interesus ir teismuose. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas⁹⁶ patikslina profesinių sąjungų kompetenciją – jos, kaip darbuotojų atstovai, turi teisę skusti teismui darbdavio ir jo įgaliotų asmenų sprendimus bei veiksmus, prieštaraujančius teisės normoms, sutartims ar pažeidžiančius atstovaujamo asmens teises.

5. **Žurnalistų etikos inspektorius.** Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą⁹⁷ Žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos (50 str. 1 d.). Pagal 51 str. 2 d. 3 p. inspektorius turi teisę kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas (tame tarpe ir teismą) bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų šio įstatymo ir kitų visuomenės informavimo reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų. Panašūs įpareigojimai Žurnalistų etikos inspektoriui numatyti ir Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatyme⁹⁸.

6. **Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.** Pagal Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą⁹⁹ Vyriausioji tarnybinės etikos komisija teikia

⁹⁴ Žin., 2003, Nr. 8-1031.

⁹⁵ Žin., 1991, Nr. 34-933.

⁹⁶ Žin., 2002, Nr. 64-2569.

⁹⁷ Žin., 1996, Nr. 71-1706.

⁹⁸ Žin., 2002, Nr. 91-3890.

⁹⁹ Žin., 1997, Nr. 67-1659.

ieškinius teismui dėl darbo sutarčių ir sandorių, sudarytų pažeidžiant šio įstatymo reikalavimus, nutraukimo ar pripažinimo negaliojančiais.

7. Vyriausybės atstovas. Savivaldybių administracinę priežiūrą atlieka Vyriausybės atstovas, prižiūri, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus. Kiekvienoje apskrityje skiriamas vienas Vyriausybės atstovas. Jeigu savivaldybės administravimo subjektai priėmė teisės aktus, kuriais remiantis gali būti sudaromi neteisėti ir viešąjį interesą pažeidžiantys sandoriai, Vyriausybės atstovas Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 5 str. 4 d. nustatyta tvarka gali savo potvarkiu sustabdyti tokių savivaldybės administravimo subjektų teisės aktų vykdymą ir sandorių pasirašymą¹⁰⁰.

7. Aplinkos apsaugos institucijos. Aplinkai padaroma žala neabejotinai yra visos visuomenės ir valstybės interesas, todėl aplinkos apsaugos srityje teisė ginti viešąjį interesą suteikta nemažai institucijų:

- Aplinkos apsaugos ministerija turi teisę pareikšti ieškinius juridiniams ir fiziniams asmenims, teršiantiems aplinką ir neracionaliai naudojantiems gamtos išteklius (įskaitant miškus, laukinės gyvūnijos ir augalijos išteklius), neatkuriantiems jų nustatytą tvarka, neteisėtai naudojantiems, žalojantiems ar naikintiems laukinius gyvūnus ir augalus, gamtinius kraštovaizdžio kompleksus ir objektus, pažeidžiantiems cheminių medžiagų bei preparatų ir atliekų tvarkymo reikalavimus¹⁰¹.

- Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija turi teisę pateikti ieškinius fiziniams ir juridiniams asmenims, įmonėms, neturinčioms juridinio asmens teisių, dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo¹⁰².

- Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, išaiškinę aplinkai padarytą žalą ir, jeigu žala nebuvo atlyginta savanoriškai, privalo pateikti ieškinį dėl padarytos aplinkai žalos atlyginimo¹⁰³.

- Valstybiniai saugomų teritorijų pareigūnai ir Vyriausybės įgaliotos institucijos turi teisę paduoti teismui ieškinį dėl saugomoms teritorijoms ar paveldo objektams padarytos žalos atlyginimo¹⁰⁴.

- Valstybiniai miškų pareigūnai turi teisę pareikšti ieškinius dėl neteisėta veikla padarytos žalos atlyginimo, kai žala yra padaroma miškui, kaip aplinkos objektui¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Žin., 1998, Nr. 51-1392.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo 7.14 punktas“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 84-2353.

¹⁰² Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2000 m. gegužės 1 d. įsakymo „Dėl Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos nuostatų patvirtinimo 10.5 punktas“ // Valstybės žinios, 2000, Nr. 38-1072.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 16 punktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 72-3017.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 34 straipsnio 2 dalis // Valstybės žinios, 1993, Nr. 63-1188.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos miškų įstatymo 23 straipsnio 3 dalis // Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872.

- Lietuvos geologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos turi teisę pareikšti ieškinius juridiniams ir fiziniams asmenims, neracionaliai ar neteisėtai naudojantiems žemės gelmes, kitaip pažeidžiantiems nustatytus žemės gelmių naudojimo reikalavimus¹⁰⁶.

8. Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos. Pagal Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą¹⁰⁷ šios tarnybos tikslas - užtikrinti draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų ir trečiųjų asmenų interesų bei teisių apsaugą vykdant draudimo veiklą bei su draudimu susijusią veiklą besiverčiančių draudimo įmonių, taip pat draudimo tarpininkų priežiūrą (59 str. 2 d.). Įstatymo 64 str. numato, kad Priežiūros tarnybos valdyba, įgyvendindama jai patikėtus tikslus, turi teisę kreiptis į teismą dėl draudimo įmonės organų sprendimo pripažinimo negaliojančiais. Tokiu būdu tarnyba gali apginti pažeistas asmenų teises ir teisėtus interesus. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Draudimo reikalų tarybos prie Finansų ministerijos likvidavimo ir Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos įsteigimo bei jos nuostatų patvirtinimo“¹⁰⁸.

9. Vaiko teisių apsaugos institucijos. Visuotinai pripažįstama, kad vaikai yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, dažniausiai negalinti pati ginti savo interesų teisme. Vaiko interesai - tai vaiko teisės ir galimybės įgyvendinti jas konkrečioje situacijoje¹⁰⁹. Pagrindinės vaiko teisės išvardytos Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 7-18 str. Lietuvoje vaiko interesus gina šios specialios institucijos ir pareigūnai:

- Vaiko teisių apsaugos kontrolierius. Pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą¹¹⁰ Vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų ir jų pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, bei gali pareikšti ieškinį teisme (12, 25 str.).

- Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Vienas iš svarbiausių šios tarnybos uždavinių yra atstovauti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose¹¹¹. Tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, paduoda teismui prašymą:

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2002 m. birželio 14 d. įsakymo „Dėl Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo 9.17 punktas“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 81-3494.

¹⁰⁷ Žin., 1996, Nr. 73-1742.

¹⁰⁸ Žin., 1996, Nr.: 91-2135.

¹⁰⁹ Įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. Nr.24 // “Teismų praktika” 1999 m. Nr. 12

¹¹⁰ Žin., 2000, Nr. 50-1432.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 21 d. nutarimo „Dėl Bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo 7.4 punktas“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 120-5415.

- dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos);
- dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinimo;
- dėl vaiko tėvų (ar vieno iš jų) nušalinimo nuo savo nepilnamečiam vaikui priklausančio turto netinkamo tvarkymo, kai daroma žala vaiko turtiniams interesams.

Taip pat Tarnyba paduoda teismui pareiškimą teismui dėl:

- dėl nepilnamečio pripažinimo visiškai veiksniu (emancipuotu);
- dėl teismo duoto vienam iš sutuoktinių leidimo atlikti tam tikrus veiksmus pakeitimo ar panaikinimo;
- dėl vaiko globėjo (rūpintojo) skyrimo, kai nustatoma nuolatinė vaiko globa (rūpyba);
- dėl vaiko globėjo (rūpintojo) atleidimo iš pareigų, kai šis jų nevykdo ar netinkamai jas atlieka nustačius nuolatinę vaiko globą (rūpybą).

Tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, turi teisę pareikšti ieškinį teismui dėl:

- dėl santuokos pripažinimo negaliojančia, kai pažeistos jos sudarymo sąlygos;
- dėl vaiko kilmės iš motinos nustatymo;
- dėl tėvystės nustatymo;
- dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo;
- dėl nepilnamečių tėvų (ar vieno iš jų) pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus nevykdymo.

10. Valstybės kontrolierius, Seimo kontrolierius ir kitos institucijos. Šios institucijos priskirtinos viešąjį interesą ginančioms institucijoms sąlyginai, nes jos pačios negali kreiptis į teismą su ieškiniu, kad būtų apginti valstybės ar privačių asmenų interesai. Jos, nustatę interesų pažeidimus, gali tik kreiptis į atitinkamas institucijas, kad šios pradėtų procesą ginti interesus teisme.

Pagal Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės įstatymą¹¹² Valstybės kontrolierius ir jo pavaduotojai, priimdami sprendimus pagal audito ataskaitas nustačius pažeidimus, turi teisę nagrinėtinus atitinkamų viešojo administravimo subjektų arba teisėsaugos institucijų, valstybinio audito dokumentus perduoti pagal kompetenciją (18 str. 5 p.). Pažymėtina, kad dar iki 2002 m. kovo 1 d. Valstybės kontrolė buvo Lietuvos Respublikos Seimui atskaitinga aukščiausioji ekonominės finansinės kontrolės valstybės institucija, turėjusi teisę pareikšti ieškinius teisme ginant valstybės turtinius interesus. Priėmus naują Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės įstatymo redakciją, Valstybės kontrolė tapo Seimui atskaitinga aukščiausioji valstybinio audito institucija, ir teisės pareikšti ieškinius teisme, ginant valstybės turtinius interesus, nebeliko.

¹¹² Žin., 2001, Nr. 112-4070.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 str., piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo tiria Seimo kontrolieriai. Jie turi teisę siūlyti teismui kaltus pareigūnus atleisti iš užimamų pareigų. Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą pagal paduotą skundą, ir nustatęs, kad pažeisti neveiksnių, ribotai veiksnų, invalidų, nepilnamečių bei kitų asmenų, turinčių ribotas galimybes ginti savo teises, interesai gali priimti sprendimą siūlyti prokurorui įstatymo nustatyta tvarka rengti medžiagą civilinei bylai teisme iškelti; pareikšti ieškinį teisme, kad būtų kompensuojami moraliniai ar materialiniai nuostoliai, kuriuos patyrė asmuo dėl pareigūnų padarytų pažeidimų (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo¹¹³ 22 str. 1 d. 3 ir 6 p.).

Kaip minėjome, šios institucijos priskirtinos viešąjį interesą ginančioms institucijoms sąlyginai, nes jos pačios negali kreiptis į teismą su ieškiniu, kad būtų apginti valstybės ar privačių asmenų interesai. Manytume, kad tai yra ydinga praktika, kadangi tokios institucijos ypatingai aktyviai dalyvauja valstybiniame valdyme ginant viešąjį interesą. Pavyzdžiui, 2007 metais Seimo kontrolierių įstaiga gavo net 2178 fizinių ir juridinių asmenų pareiškimus, iš kurių 1547 – nauji skundai¹¹⁴. Tai rodo, kad Seimo kontrolieriaus įstaigos veikla Lietuvoje yra pakankamai aktyvi ir asmenys aktyviai gina tiek savo, tiek visuomenės pažeistas ar ginčijamas teises, todėl tokioms institucijoms turėtų būti suteikta teisė tiesiogiai kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Užsienio valstybėse tokios institucijos turi pakankamai plačius įgaliojimus, tame tarpe ir teisę kreiptis į teismus dėl viešojo intereso gynimo.

Valstybės ir savivaldybės institucijos bei kiti asmenys, kreipdamiesi į teismą su ieškiniu dėl viešojo intereso gynimo, turi laikytis visų įstatymų reikalavimų, nustatytų ieškiniui, pareiškimui, prašymui pareikšti, išskyrus pareigą mokėti žyminį mokestį toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį, valstybės ar savivaldybės interesą.

Valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, pareiškę ieškinį viešajam interesui apginti, turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai kiti įstatymai nustato kitaip. Be to, skirtingai negu prokurorai bei kiti asmenys, gindami viešąjį interesą, valstybės ir savivaldybių institucijos įstatymų numatytais atvejais gali būti teismo įtraukiamos proceso dalyviais arba įstoti į procesą savo iniciatyva, kad duotų išvadą byloje, siekiant įvykdyti jiems pavestas pareigas, jeigu tai yra susiję su viešojo intereso gynimu. Tokiu atveju jos turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, duoti paaiškinimus, teikti įrodymus, dalyvauti įrodymų tyrime, pateikti prašymus.

Valstybės ir savivaldybių institucijų galimybė dalyvauti procese pateikiant išvadą susijusi su jų vykdomomis funkcijomis. Tokios išvados pateikimas yra viena iš jų kompetencijos

¹¹³ Žin., 1998, Nr. 110-3024.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių darbo ataskaita 2007 // <http://www.lrski.lt/files/276.pdf>, prisijungimo laikas: 22008-10-22.

įgyvendinimo priemonių¹¹⁵. Pavyzdžiui, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose, privalo dalyvauti sprendžiant klausimą dėl santuokos pripažinimo negaliojančia, kai vienas ar abu sutuoktiniai yra nepilnamečiai, ir pateikti išvadą, ar tai nepažeis šių asmenų ir jų vaikų teisių bei interesų. Tarnyba privalo pateikti savo išvadą ir kitose, su nepilnamečiais susijusiose bylose. Jeigu valstybės ir savivaldybių institucijoms nebūtų sudaryta galimybė dalyvauti byloje ir pateikti išvadą jų kompetencijai priklausančiais klausimais, jos negalėtų įgyvendinti visų savo funkcijų. Be to, šių institucijų išvada padeda teismui ne tik nustatyti tam tikras bylos aplinkybes, bet ir teisingiau bei operatyviau išnagrinėti bylą.

Jeigu teismas pripažįsta, kad valstybės ir savivaldybių institucijų dalyvavimas procese yra būtinas, jos privalo įstoti į procesą. Dalyvaudamos procese šiuo būdu, valstybės institucijos yra suinteresuotos bylos baigtimi procesine teisine prasme, nes savo dalyvavimu procese siekia, kad būsimas teismo sprendimas atitiktų tarnybinius interesus¹¹⁶.

Savo išvadą teismui valstybės ir savivaldybių institucijos išdėsto raštu, ją pasirašo institucijos vadovas. Tokia rašytinė išvada gali būti laikoma rašytiniu įrodymu. Valstybės ir savivaldybių institucijų, teismo įtrauktų dalyvauti procese ar įstojusių į procesą savo iniciatyva, atstovai duoda savo išvadą teismo posėdyje po įrodymų ištyrimo. Po to teismas ir dalyvaujantys byloje asmenys gali pateikti šių institucijų atstovams klausimus išvadai išaiškinti ir papildyti.

Apibendrinant galime pasakyti, kad dažniausiai valstybės ir savivaldybės institucijos gali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo tose srityse, kurios sutampa su jų kompetencija. Toks reglamentavimas yra susijęs su tuo, kad institucijos savo kompetencijos srityje turi galimybes išnagrinėti faktinę situaciją ir nuspręsti, ar galimai buvo pažeistas viešasis interesas ir ar verta dėl jo gynimo kreiptis į teismą. Institucijos, neturinčios teisės ginti viešojo intereso, gali kreiptis į prokuratūrą (pagrindinę viešojo intereso gynimo instituciją), kad ši inicijuotų viešojo intereso gynimo teisme procesą (žr. 3 schemą).

Tačiau iš viso to kas pasakyta, matyti, kad pakankamai daug valstybės institucijų ir įstaigų dalyvauja viešojo intereso gynime. Asmeniui ar asmenų grupei, neišmanantiems teisės normų, sunku susigaudyti teismo reglamentavimo „voratinklyje“ norint apginti viešąjį interesą, sunku suprasti į kurią valdžios instituciją kreiptis jeigu mato, kad yra pažeidžiamas viešasis interesas.

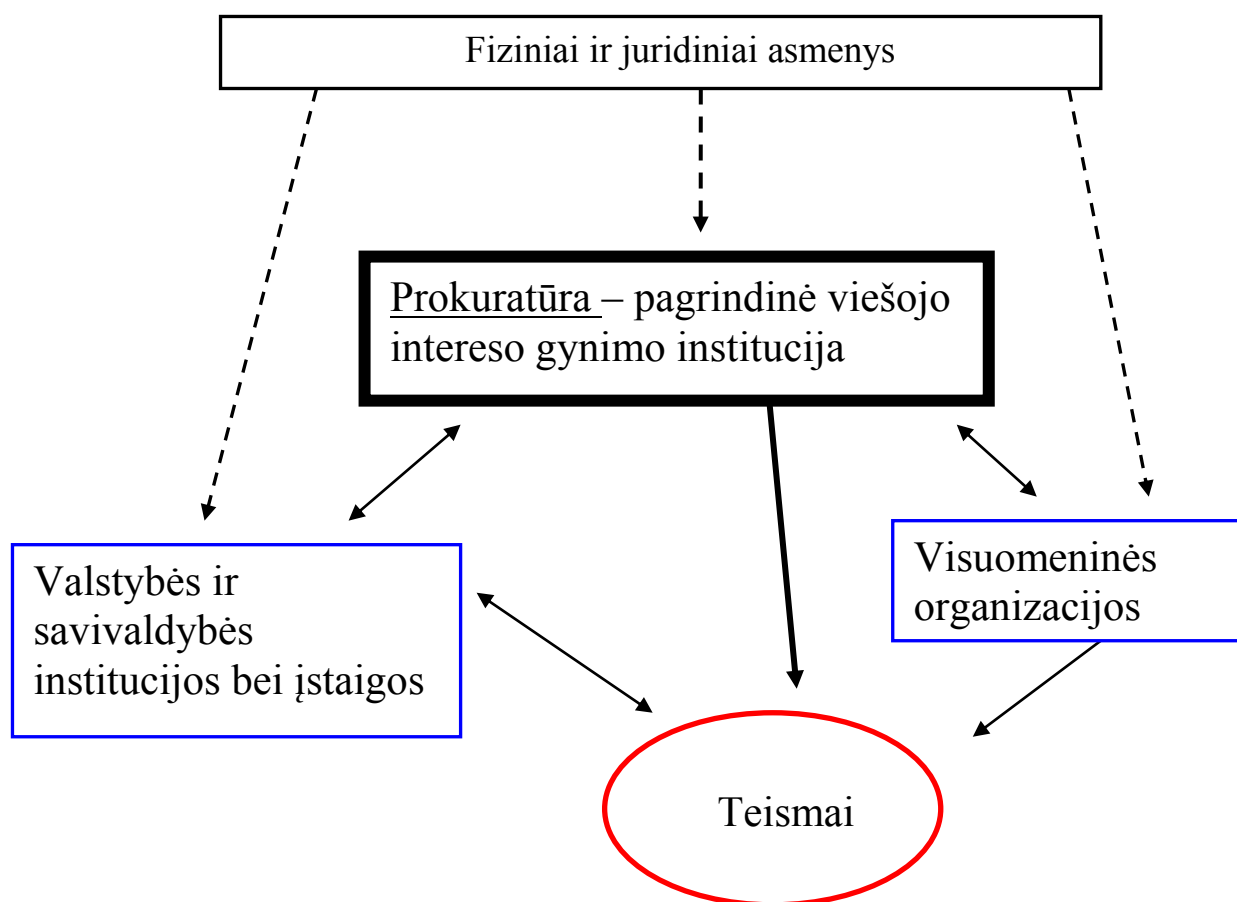
Tai parodė ir mūsų atliktas anketinis tyrimas. Šio tyrimo tikslas ir buvo nustatyti bei įvertinti Lietuvos Respublikos gyventojų nuomonę bei žinias apie viešojo intereso sampratą, jo gynimą, taip pat žinias apie institucijas, atsakingas už viešojo intereso gynimą, bei palyginti gautas žinias su valstybės tarnyboje dirbančių asmenų žiniomis šiais klausimais. Lietuvos Respublikos gyventojų ir valstybės tarnautojų žinios kas yra viešasis interesas reikšmingai

¹¹⁵ Mikelėnas V. Civilinis procesas pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997, P. 219

¹¹⁶ Ten pat, P. 220

skiriasi: 95,2 proc. valstybės tarnautojų atsakė teisingai kas yra viešasis interesas, o štai 70,2 proc. gyventojų teigė žinantys kas yra viešasis interesas, tačiau tik 35,5 proc. iš jų (dvigubai mažiau gyventojų) atsakė teisingai. Žinios apie institucijas, atsakingas už viešojo intereso gynimą taip pat reikšmingai skiriasi: 80 proc. valstybės tarnautojų atsakė teisingai, kad pagrindinė institucija, ginanti viešąjį interesą, yra prokuratūra, o dauguma gyventojų (75,2 proc.) teigė, kad pagrindinė viešojo intereso gynimo institucija yra policija ir tik 16 proc. kad prokuratūra. Dauguma gyventojų (50,2 proc.) nurodė, kad esant viešojo intereso pažeidimui kreiptųsi į policiją. Nuomonė dėl valstybės informavimo apie viešojo intereso gynimą reikšmingai nesiskiria: 92 proc. valstybės tarnautojų bei 85 proc. gyventojų nurodė, kad valstybė turėtų informuoti visuomenę apie viešojo intereso gynimą. Dauguma apklaustųjų nurodė (70,1 proc. gyventojų ir 82,4 proc. valstybės tarnautojų), kad tai turėtų būti daroma didinant visuomenės teisinį išprusimą.

3 schema. Viešojo intereso gynimo sistema Lietuvoje.

Taigi apibendrinant tyrimo rezultatus, galime padaryti išvadą, kad visuomenė nėra tinkamai informuota kas tai yra viešasis interesas ir kaip jį ginti. Valstybės tarnautojai, dirbdami valstybinėse institucijose, ir daugiau ar mažiau susidurdami su viešojo intereso gynimu, apie tai informuoti daug geriau. Dėl šios priežasties būtina plačiau įtraukti pačią visuomenę dėl sprendimų priėmimo, informuoti kaip ir kada galima ginti viešąjį interesą. Juk pats viešasis interesas ir yra labiausiai susietas su visuomene bei jos poreikiais.

Be to, viešojo intereso gynimo instituto esamas teisinis reguliavimas yra neišsamus ir neaiškus kai kuriose visuomeninių santykių srityse (pvz., statybos teisiniuose santykiuose ir kt.) ir turėtų būti tobulinamas. Kai kurių institucijų ir įstaigų kompetencija ginant viešąjį interesą tik eksplicitiškai nurodoma jų teises ir pareigas apibrėžiančiuose teisės aktuose ir detaliau nekonkreinama, nors viešojo intereso gynimas yra viena iš pagrindinių tokių institucijų funkcijų. Tobulinant viešojo intereso gynimo teisinį reguliavimą galima būtų aiškiau nustatyti viešojo intereso gynimo sritis, konkrečias institucijas, turinčias teisę ginti viešąjį interesą, jų teises ir pareigas, šių institucijų santykį su prokuratūra viešojo intereso gynimo srityje, taip pat aiškiau apibrėžti asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl viešojo intereso gynimo, ratą. Šiuo metu valstybės ar savivaldybės institucijos, kurių paskirtis ginti viešąjį interesą, dažnai neįsigilina į esamas ar būsimas viešojo intereso gynimo problemas ir tinkamai neatlieka savo funkcijų. To pasekoje daugiau darbo turi prokuratūra, kuri privalo atlikti darbą už kitas institucijas, taip nukenčiant kitoms tiesioginėms prokuratūros funkcijoms.

3. VIEŠOJO INTERESO GYNIMAS ADMINISTRACINIAME PROCESSE

Teisminės valdžios reforma, kurios pasekoje buvo įkurti administraciniai teismai, pradėta realizuoti 1999 m. sausio 14 d., kai buvo priimtas Administracinių teismų įsteigimo įstatymas. Administracinių teismų kompetenciją bei bylų nagrinėjimo tvarką apibrėžia tą pačią dieną priimtas Administracinių bylų teisenos įstatymas. Šis įstatymas nustato, kad administraciniai teismai yra įgalioti nagrinėti administracines bylas dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių. Šiuo metu administracinių teismų sistemą sudaro 5 apygardų administraciniai teismai - pirmosios instancijos administraciniai teismai ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas - apeliacinės instancijos teismas. ABTĮ, kaip ir kitų teisės šakų teisės normose, yra įtvirtinta galimybė ginti viešąjį interesą. Nors kaip administracinės teisės kategorija „viešieji interesai (...) iš esmės reiškia žmonių visuomenės siekį turėti ir atitinkamą valstybės pareigą sukurti bei

palaikyti normalaus socialinio suderinamumo sąlygas¹¹⁷, tačiau šiandieninėje Lietuvos realybėje visuomenės ir valstybės interesai dažnai susikerta, kyla šių interesų konfliktai.

3.1. Viešasis interesas administracinių bylų teisenoje

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 5 str. 1 d. numatyta, kad kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. To paties straipsnio 3 d. 3 p. teigiama, kad teismas imasi nagrinėti administracinę bylą pagal prokuroro, administravimo subjektų, valstybės kontrolės pareigūnų, kitų valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų, tarnybų ar fizinių asmenų kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų gynimo. ABTĮ 56 str. 1 d. taip pat numatyta, kad minėti subjektai gali kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintas viešasis interesas arba apgintos valstybės, savivaldybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai.

Taigi ABTĮ 5 str. ir 56 str. yra pateiktas baigtinis subjektų sąrašas, pagal kurių kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais ir esant tam tikroms sąlygoms teismas imasi nagrinėti administracinę bylą dėl viešojo intereso pažeidimo, taip pat kurie gali kreiptis į teismą su pareiškimu dėl viešojo intereso pažeidimo. Tokie subjektai yra:

- prokuroras;
- administravimo subjektai;
- valstybės institucijos, įstaigos, organizacijos, tarnybos;
- fiziniai asmenys.

Kreipiantis į administracinį teismą dėl viešojo intereso pažeidimo, reikalavimas, kad besikreipiantis asmuo būtų tiesiogiai suinteresuotas ginti materialinės teisės normos saugomą teisę ar interesą (t. y. turėti materialinį teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi), netaikomas, kadangi ginant viešąjį interesą ginamos yra ne konkretaus subjekto, bet nepersonifikuotos ir neapibrėžtos subjektų grupės teisės ir teisėti interesai. Ar ginamas interesas yra viešasis ir ar patenka į konkretaus įstatymo, kuriame pagal ABTĮ 5 straipsnio 3 dalies 3 punkto ir 56 straipsnio 1 dalies reikalavimus numatyta teisė ginti viešąjį interesą, taikymo sritį, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas. Tačiau toks interesas pirmiausiai turėtų būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Kreiptis į administracinį teismą dėl viešojo intereso gynimo gali tik minėtuose ABTĮ straipsniuose

¹¹⁷ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A3-11-2004.

nurodyti asmenys ir tik tada, kai tokia teisė jiems numatyta konkrečiame specialiajame įstatyme ar ES teisės akte, o ginamas interesas pripažįstamas viešuoju.

Kaip minėjome, ABTĮ 5 str. nurodyta, kad teismas imasi nagrinėti administracinę bylą pagal prieš tai nurodytų subjektų kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų gynimo. Žodelis „ar“ parodo, kad įstatymų leidėjas valstybės interesą ir viešąjį interesą laiko sinoniminėmis sąvokomis. Štai ABTĮ 56 straipsnio 1 dalyje viešojo intereso gynimo objektu įvardijamos valstybės, savivaldybių, asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai ar kitas viešasis interesas. Iš esmės tokias skirtingas iš pirmo žvilgsnio įstatymų leidėjo formuluotes galime pateisinti tuo, kad viešasis interesas suprantamas kaip visuomenės interesas, o demokratinė valstybė suprantama kaip visuomenė, todėl iš esmės valstybiniai (t.y. tiek valstybės, tiek savivaldybių) ir visuomeniniai interesai yra tapatūs, tačiau praktikoje valstybiniai interesai turėtų būti atskirti nuo visuomeninių interesų. Visuomeniniai interesai platesni, apimantys ir valstybinius interesus.

ABTĮ 56 str. 2 d. teigiama, kad minėtų subjektų atsisakymas savo paduoto pareiškimo neatima iš asmens, kurio teisėms bei įstatymo saugomiems interesams ginti paduotas pareiškimas, teisės reikalauti, kad teismas išnagrinėtų bylą iš esmės. Teismas gali nepriimti šio straipsnio 1 dalyje nurodytų subjektų paduoto pareiškimo atsisakymo. Teismo teisė nepriimti pareiškimo atsisakymo išlaukia iš pačios viešojo intereso esmės. Kadangi viešasis interesas suprantamas kaip tai kas yra objektyviai vertinga, naudinga ir reikšminga visuomenei bei kaip objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis kuris išeina už privataus intereso ribų, todėl teismas ir turi diskrecinę galią tokio pareiškimo atsisakyti ir bylą nagrinėti iš esmės.

3.2. Fizinį ir juridinių asmenų teisė ginti viešąjį interesą

Pastaruoju metu itin jaučiamas visuomenės aktyvumas ginant savo teises ir interesus. Kuriamos įvairios organizacijos, judėjimai, iniciatyvinės grupės, siekiama dalyvauti visuomenei aktualių sprendimų priėmimo procese, kontroliuoti viešojo administravimo institucijų ir pareigūnų priimamų sprendimų dėl aktualių visuomenei ar jos grupėms klausimų skaidrumą ir teisėtumą. Vis daugiau dėmesio skiriama ne tik privataus intereso gynimui nuo galimai neteisėtų viešojo administravimo institucijų veiksmų, bet ir viešojo intereso gynimui bei saugojimui.

Kaip minėjome, ABTĮ 5 str. 3 d. 3 p. teigiama, kad teismas imasi nagrinėti administracinę bylą pagal prokuroro, administravimo subjektų, valstybės kontrolės pareigūnų, kitų valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų, tarnybų ar fizinių asmenų kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų gynimo. Taigi pagal ABTĮ fizinis asmuo taipogi

turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Tačiau dabar galiojančios teisės normos tokią galimybę numato tik tada, kai tokia teisė jam numatyta konkrečiame specialiajame įstatyme ar ES teisės akte, o ginamas interesas pripažįstamas viešuoju. Fizinis asmuo turi teisę kreiptis su pareiškimu dėl viešojo intereso gynimo į institucijas, kurios yra atsakingas už tokio intereso gynimą.

Štai Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekte iš esmės nenustatomas naujas teisinis reguliavimas šiuo klausimu. Šiuo metu galiojantys įstatymai jau numato pareigą valstybės valdžios ir valdymo institucijoms rūpintis viešojo intereso gynimu, o Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas įtvirtina prokurorų pareigą ginti viešąjį interesą pagal asmens, valstybės ar savivaldybių institucijos arba įstaigos pranešimą, pasiūlymą, pareiškimą, skundą arba savo iniciatyva, taip pat ir tais atvejais, kai kitų institucijų pareigūnai, tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, privalantys ginti šį interesą, nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti, o Projekto siūloma naujovė – suinteresuotų juridinių ir fizinių asmenų teisė kreiptis su ieškiniu, skundu ar pareiškimu į bendrosios kompetencijos ar administracinį teismą, ginant viešąjį interesą vartotojų teisių gynimo, aplinkos apsaugos, teritorijų planavimo, kultūros paveldo apsaugos, asmens duomenų teisinės apsaugos ir kitose srityse¹¹⁸. Taigi iš esmės Projekte numatoma išplėsti subjektų ratą, galinčių kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Ar toks įstatymų leidėjo noras yra teisiškai pagrįstas?

Suinteresuotais asmenimis pripažįstami tokie fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems daro įtaką arba gali daryti įtaką viešojo intereso pažeidimas. Tokia formuluotė yra neaiški. Pagal viešojo intereso prasmę bei esmę, viešasis interesas yra reikšmingas visuomenei ar jos daliai, todėl viešojo intereso pažeidimas daro įtaką visuomenei ar jos daliai. Ar prasmingas tada šiuo atveju reikalavimas asmenims būti suinteresuotiems? Juo labiau, kad materialinis teisinis suinteresuotumas yra būdingas tik tais atvejais, kai į teismą kreipiasi asmenys, kurie gina savo privačius interesus. Kadangi viešasis interesas teoriškai daro įtaką visuomenei ar jos daliai, tai suinteresuotųjų asmenų ratas tampa itin didelis. Tokiu atveju itin didele apimtimi išplečiamas subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą, ratas. Tačiau fiziniai ir juridiniai asmenys, skirtingai nei institucijos ar prokuroras, neturi galimybių išsiaiškinti visų faktinių aplinkybių, teisiškai įvertinti situaciją, todėl tokie asmenys gali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo kilus menkiausiai abejonei arba tiesiog pakankamai neišsiaiškinus teisinės situacijos (nežinant teisinio reglamentavimo ar pan.). Tokiu būdu atsiranda labai didelė tikimybė piktnaudžiauti viešojo intereso gynimu.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. lapkričio 21 d. nutarimas Nr. 1243 „Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 123-5042.

Be to, kai viešąjį interesą gina valstybės institucijos, prokurorai, ar visuomeninės organizacijos (asociacijos) įstatymų numatytais atvejais (kaip yra dabar), yra didesnė tikimybė, kad bus tinkamai įvertinta situacija bei pagrįstai kreipiamasi dėl galimo viešojo intereso pažeidimo. Taip yra dėl to, kad valstybės institucijos gina viešąjį interesą savo veiklos srityje, visuomeninėms organizacijoms teisės aktuose taip pat suteikta teisė ginti viešąjį interesą savo veiklos srityje. Prokuroras taip pat gina viešąjį interesą įvertinęs visas aplinkybes. Projektu siekiama panaikinti šį filtrą, o tai, be abejo, gali stipriai apsunkinti teismų darbą, nes padaugėtų nepagrįstų ieškinių dėl viešojo intereso gynimo. Didelės piktnaudžiavimo galimybės atsiranda ir dėl to, jog viešiesiems juridiniams asmenims, kurių steigimo dokumentuose yra numatytas suinteresuotų asmenų teisių bei teisėtų interesų gynimas atitinkamose srityse, Projekte suteikiama teisė ginti viešąjį interesą. Dabar tokiems asmenims tokia teisė suteikiama tik įstatymų numatytais atvejais. Panaikinus šį piktnaudžiavimo saugiklį, asmenys, norėdami piktnaudžiauti viešojo intereso gynimo teise, galės steigti viešuosius juridinius asmenis, įstatuose numatyti teisę ginti asmenų interesus atitinkamose srityse, t.y. galės patys sau suteikti įgaliojimus (suinteresuotumą) ginti viešąjį interesą.

Teisinėje sistemoje visada stengiamasi kuo labiau vengti teismo proceso, kuris yra brangus tiek lako, tiek ir pinigų sąnaudų atžvilgiu, neigiamai atsiliepia šalims, visuomenei. Stengiamasi užtikrinti teisinėmis priemonėmis, kad į teismą būtų kreipiamasi tik esant būtinam reikalingumui, nustatoma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka.

Suteikiant teisę kreiptis į teismą dėl abstrahuoto neindividualizuoto intereso gynimo fiziniams ir juridiniams asmenims neužtikrinama, kad į teismą bus kreipiamasi tik esant reikalingumui. Taip gali atsirasti daug papildomų teisminių procesų, taip nepagrįstai gali būti stabdomi svarbūs visuomenei ar privatiems asmenims projektai, patiriamos papildomos išlaidos ir t.t. Visuomenei papildomi ilgalaikiai teisminiai procesai atneša tik žalą. Be to, dabar esamos teisinės priemonės niekaip neužkerta kelio asmenims kreiptis į subjektus, turinčius teisę inicijuoti viešojo intereso gynimą teisme, kad jie imtųsi priemonių viešajam interesui apginti.

Projekte numatomas subjektų, turinčių teisę ginti viešąjį interesą, rato išplėtimas taip pat nėra pagrįstas jokiais motyvais. Viešąjį interesą pagal pobūdį galima skirstyti į du atvejus. Pirmu atveju viešasis interesas apima tokias asmenų teises bei interesus, kurių jų tiesioginis turėtojas dėl tam tikrų aplinkybių negali ginti pats ar turi ribotas galimybes jas ginti. Būtent dėl šių priežasčių ir yra tikslingas ir pateisinamas atitinkamų įgalinimų, skirtų padėti būtiniais atvejais žmonėms realizuoti jų konstitucinių teisių gynybą, suteikimas valstybės institucijoms ar jų pareigūnams (prokurorui). Antru atveju viešasis interesas gali būti ir nesusijęs su konkrečių asmenų, turinčių ribotas galimybes ginti savo teises, teisių ir interesų gynimu, tokiu atveju viešasis interesas gali būti susijęs su objektu, turinčiu objektyvią visuotinę reikšmę, apsauga.

Individualus asmuo šiuo atveju neturi konkretaus materialinio suinteresuotumo kreiptis dėl tokių objektų apsaugos. Todėl šiuo atveju yra pagrįsta suteikti teisę viešąjį interesą ginti (inicijuoti viešojo intereso gynimo procesą) valstybės institucijoms ar visuomeninėms organizacijoms (asociacijoms), susijusioms su tokiais visuotinai reikšmingais objektais. Dar labiau plėsti viešojo intereso gynimo subjektų ratą nėra jokio pagrindo.

Projekto 4 str. išskiriamos kelios viešojo intereso sritys. Neaišku, kodėl išskirtos būtent šios sritys. Juk negalima išskirti svarbesnių ir mažiau svarbių viešųjų interesų, vienų viešųjų interesų gynimui suteikti prioritetą. Kodėl Projekte nenurodytos tokios sritys kaip visuomenės sveikata, vaikų teisės ir interesai, daugiabučių namų tinkamas eksploatavimas, smulkiųjų akcininkų teisių apsauga (tie dalykai, kuriuos kaip viešąjį interesą savo jurisprudencijoje įvardijo LRKT). Akivaizdu, kad dėl viešojo intereso įvairumo visų jo pasireiškimo sričių išvardinti neįmanoma. Įstatyme tegalima išvardinti kelias viešojo intereso gynimo sritis.

Taigi apibendrinant galime pasakyti, kad dar labiau plėsti viešojo intereso gynimo subjektų ratą nėra tikslinga. Subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą, ratas ir taip pakankamas, o teisinis reguliavimas kai kuriose visuomenių santykių srityse yra perteklinis. Reiktų tobulinti pačius teisės aktus, tiksliau apibrėžiant valstybės institucijų kompetenciją viešojo intereso gynimo srityje.

IŠVADOS

1. Iškelta hipotezė pasitvirtino, kadangi teisės normos, reglamentuojančios viešojo intereso gynimą Lietuvos teisinėje sistemoje, nėra pakankamai aiškos ir detalios teisės subjektams, nenumato tinkamo subjekto, atsakingo už viešojo intereso gynimą, teisinio reglamentavimo, taip pat neviseiškai atitinka praktinius poreikius.
2. Viešasis interesas – tai vertinamoji kategorija, kurios turinys galutinai nustatomas tik teismo. Viešojo intereso sąvokos formavimas paliktas teismų valioje, o praktikoje teisės taikymo subjektams tai sukelia nemažai problemų.
3. Dažnai sunku atriboti viešąjį interesą nuo privataus intereso. Viešasis interesas – tai neindividualizuotas abstrahuotas interesas, todėl neindividualizuotumas yra viešojo intereso gynimo pagrindinis požymis skiriantis jį nuo privataus intereso.
4. Valstybės ir savivaldybės institucijos bei asmenys ginantys viešąjį interesą nėra viešojo intereso subjektai, jie yra viešojo intereso atstovai, kurių paskirtis ginti viešąjį interesą. Viešojo intereso subjektai yra visuomenė ar jos socialinės grupės, o dalykas – visuomenės gerovė.
5. Teismų praktika dėl ginčų, susijusių su viešojo intereso gynimu, yra plati ir susiformavusi. Kyla daug įvairių ginčų skirtingose visuomeninių santykių srityse. Lietuvos Respublikos teismai dažniausiai apsiriboja konstatavimu, jog konkrečioje byloje yra viešasis interesas arba kartu pacituoja, kad viešasis interesas gali būti apibrėžtas analizuojant bylos aplinkybes. Teismai paprastai nebando konkrečiu atveju nustatyti viešojo intereso ribų, nurodyti kriterijų, kuriais remiantis buvo nustatytas toks interesas vienoje ar kitoje teisinėje situacijoje.
6. Prokuratūra yra pagrindinė viešojo intereso gynimo institucija. Prokurorai Lietuvoje ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme dalyvauja aktyviai, o teisės aktai numato pakankamai galimybių prokurorams dalyvauti teisminiame procese ginant viešąjį interesą. Ypač prokurorų teisės išplėstos ginant pažeistas fizinių asmenų teises ir interesus.
7. Išnagrinėjus Lietuvos Respublikos įstatymus, įtvirtinančius valstybės ir savivaldybių institucijų bei kitų asmenų teisę ginti viešąjį interesą valstybiniame valdyme, pasakytina, kad tokią teisę turi tikrai platus subjektų ratas. Dažniausiai valstybės ir savivaldybės institucijos gali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo tose srityse, kurios sutampa su jų kompetencija.
8. Atliktas anketinis tyrimas parodė, kad visuomenė nėra tinkamai informuota kas yra viešasis interesas, kaip jį ginti ir kokios institucijos atsakingos už viešojo intereso gynimą.

9. Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekte numatoma išplėsti subjektų ratą, galinčių kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Nepaisant to, kad Lietuvoje nėra sukurta specializuotos institucijos, ginančios viešąjį interesą, papildomų institucijų, užsiimsiančių šia veikla, kūrimas nebūtų tikslingas ir finansiškai pagrįstas. Subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą, ratas ir taip pakankamas, o teisinis reguliavimas kai kuriose visuomenių santykių srityse yra perteklinis.

PASIŪLYMAI

1. Viešojo intereso sąvoką reikėtų įtvirtinti norminiu lygmeniu. Tai turėtų nubrėžti gaires pačioms valstybės institucijoms sprendžiant klausimą dėl viešojo intereso buvimo teisinėje situacijoje, supaprastinti teisinius ginčus šioje dalyje. Viešasis interesas turėtų būti suprantamas kaip objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinės valstybės atžvilgiu ir kuris išeina už privataus intereso ribų.
2. Viešojo intereso sąvokos atskleidimas ir jo kriterijų apibrėžimas konkrečioje byloje yra reikšmingas dalykas, todėl teismai esant konkrečiam kazusui turėtų apibrėžti viešojo intereso ribas ir kriterijus.
3. Būtina plačiau įtraukti visuomenę dėl sprendimų priėmimo, informuoti kaip ir kada galima ginti viešąjį interesą. Valstybė, konkrečiai Lietuvos Respublikos teisingumo ministrerija, turėtų skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą, didinti visuomenės teisinį išprusimą šiuo klausimu.
4. Esančių institucijų veiklos teisinis reguliavimas turėtų būti tobulinamas. Pavyzdžiui, teisė pareikšti ieškinį ginant viešąjį interesą, galėtų būti suteikta Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams. Tobulinant viešojo intereso gynimo teisinį reguliavimą taip pat galima būtų aiškiau nustatyti viešojo intereso gynimo sritis, konkrečias institucijas, turinčias teisę ginti viešąjį interesą, jų teises ir pareigas, šių institucijų santykį su prokuratūra viešojo intereso gynimo srityje, taip pat aiškiau apibrėžti asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl viešojo intereso gynimo, ratą.
5. Turėtų būti skatinama nevyriausybinų organizacijų iniciatyva ginti viešąjį interesą, tokių organizacijų kūrimasis ir parama jau esančioms organizacijoms. Užsienio valstybėse šios viešojo intereso gynimo organizacijos paprastai užsiima žmogaus teisių monitoringu, strateginiu bylinėjimusi, specifinių aplinkos apsaugos ar nepilnamečių interesų gynyba ir apsauga, viešojo intereso gynyba regioninėse institucijose ir tarptautiniuose teismuose, atstovavimu asmenis, kurie neišgali pasisamdyti advokato, teisiniu švietimu ir pan.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminiai teisės aktai:

1. Konstitucija :

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

2. Europos Bendrijos teisės aktai:

- 1) Directive 98/27/EC of the European Parliament and of the Council of 19 May 1998 on injunctions for the protection of consumer's interest // Official journal L'1998 Nr. 166-51.

3. Įstatymai:

- 1) Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 81-1514.
- 2) Lietuvos Respublikos politikų elgesio kodeksas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3938.
- 3) Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308.
- 4) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
- 5) Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856.
- 6) Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833.
- 7) Lietuvos Respublikos valstybės turto fondo įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 104-2616.
- 8) Lietuvos Respublikos administracinių ginčų komisijų įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 8-1031.
- 9) Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios, 1991, Nr. 34-933.
- 10) Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.
- 11) Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.
- 12) Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3890.
- 13) Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1659.
- 14) Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 51-1392.

- 15) Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 72-3017.
 - 16) Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios, 1993, Nr. 63-1188.
 - 17) Lietuvos Respublikos miškų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872.
 - 18) Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 73-1742.
 - 19) Lietuvos respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 50-1432.
 - 20) Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4070.
 - 21) Lietuvos Respublikos seimo kontrolierių įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 110-3024.
4. Kiti norminiai teisės aktai:
- 1) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 18 d. nutarimas „Dėl Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos prie Teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833.
 - 2) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 84-2353.
 - 3) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Draudimo reikalų tarybos prie Finansų ministerijos likvidavimo ir Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos įsteigimo bei jos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr.: 91-2135.
 - 4) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. lapkričio 21 d. nutarimas Nr. 1243 „Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 123-5042.
 - 5) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 120-5415.
 - 6) Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2000 m. gegužės 1 d. įsakymas „Dėl Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2000, Nr. 38-1072.
 - 7) Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2002 m. birželio 14 d. įsakymas „Dėl Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 81-3494.

II. Teismų praktika:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 110-3536.
- 4) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.
- 5) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 105-3318.
- 6) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 13-221.
- 7) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.
- 8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 22 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 18-561.
- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317/2003.
- 11) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-122/2005.
- 12) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2005.
- 13) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182/2004.
- 14) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2005.
- 15) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-03-11-04.
- 16) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-64/2007.
- 17) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-1775/2006.

- 18) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-11-2004.
- 19) Lietuvos apeliacinio teismo 2001 m. gruodžio 11 d. sprendimas civilinėje byloje. Nr. 2a-345/2001.
- 20) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A3-11-2004.
- 21) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A3-11-2004.
- 22) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2005 m. spalio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A8-1582/2005
- 23) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A3-11-2004.

III. Kita literatūra:

- 1) Black's Law Dictionary, 7th. ed. // Bryan A. Garner // St. Paul., Minn.: West Publishing Co., 1979.
- 2) Busacca M. The role of the Public Prosecution Office in civil and commercial fields // The role of the public prosecution Office in a democratic society // Council of Europe Publishing, 1997.
- 3) Feintuck M. The Public Interest in Regulation // Oxford: Oxford University Press, 2006.
- 4) Gifis S. H. Law Dictionary, 4th ed. // New York: Barron's Educational Services, 1996.
- 5) International Encyclopedia of Laws Civil Procedure, Vol. 3, Spain.
- 6) International Encyclopedia of Laws Civil Procedure Vol. 3, Sweden.
- 7) International Encyclopedia of Comparative Law Vol. XVI, Ch. 5.
- 8) Įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. Nr.24 // "Teismų praktika" 1999 m. Nr. 12.
- 9) Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) // Mykolo Romerio universitetas // Vilnius, 2006.
- 10) Merino E. Blanco The Spanish Legal System // London: Sweet & Maxwell, 1996.
- 11) Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis // Vilnius: Justitia, 1997.
- 12) Mikelėnas V. *Quo vadis?* Arba eksperimentuojame toliau // Justitia. 1999, Nr. 2.

- 13) Nelissen J. M. Grade Civil Procedure in Belgium // World Litigation Law and Practice, 1989.
- 14) Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė // Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 15) Prokuroras civiliniame procese Metodinis leidinys // Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra, Vilnius, 2001.
- 16) Pursuing the Public Interest A Handbook for Legal Professionals and Activists // New York: Public Interest Law Initiative, 2001.
- 17) Rekosh E. Who defines the public interest? Public interest law strategies in Central and Eastern Europe // Columbia University Budapest Law Center, 2005.
- 18) Sorauf F. Conceptual Muddle. In: The Public Interest // Ed. By Friedrich C. J. // New York, 1962.
- 19) Šedbaras S. Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos Lietuvos Respublikoje: monografija // Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- 20) Рубинштейн С. Л. Основы психологии // Санкт Петербург, 1999.
- 21) Глезерман Г. Интрес как социологическая категория // Вопросы философии 1966, Nr. 10.
- 22) Гак Г. М. Общественные и личные интересы и их сочетания при социализме // Вопросы философии 1965, Nr. 4.
- 23) Guidelines on the Role of Prosecutors // http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp45.htm, prisijungimo laikas: 2008-05-31.
- 24) Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system // <http://cm.coe.int/ta/rec/2000/2000r19.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-03.
- 25) Francois Falletti Review of the role of the Prosecutor in France with regard to Human Rights, http://www.iap.nl.com/speeches/2000_g.html, prisijungimo laikas: 2008-06-03.
- 26) Statute of the Pulic Prosecution service // <http://www.pgr.pt/english/>, prisijungimo laikas: 2008-06-04.
- 27) Public Prosecutor's Office Law // <http://www.humanrights.lv/doc/latlik/prok.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-04.
- 28) Lietuvos prokuratūra teisinės sistemos reformos kelyje // Teisės konsultantas 2002, Nr. 1 // <http://www.teiseskonsultantas.lt/a1.htm>, prisijungimo laikas: 2008- 06-08.
- 29) Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros teismų sprendimų, priimtų 2007 metais, kuriais atmesti prokurorų ieškiniai, pareiškimai ir prašymai dėl viešojo

intereso gynimo apibendrinamoji pažyma, parengta: 007-03-30,
<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspViešojinteresogynimas/tabid/163/Default.aspx>,
prisijungimo laikas: 2008-10-25.

- 30) The role of national human rights institutions in the protection of economic, social and cultural rights: 14/12/98. E/C.12/1998/25, CESCR General comment 10 (General Comments) // <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/af81bf2fed39cec1802566d50052f53b?OpenDocument>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.
- 31) The Office of the Chancellor of Justice // <http://www.vn.fi/okv/english/index.html>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.
- 32) The competence of CPO // <http://www.sigov.si/uvk/ang/3comp/1cpo.html>, prisijungimo laikas: 2008-06-03.
- 33) Consumer Rights Protection Law// <http://www.ttc.lv/en/default-translations.htm>, prisijungimo laikas: 2008-06-10.
- 34) Competition Act, 2002 // <http://www.tca.ie/>, prisijungimo laikas: 2008-06-05.
- 35) The Children's Ombudsman in Sweden // <http://www.bo.se/>, prisijungimo laikas: 2008-06-11.
- 36) Ombudsman for Children Act, 2002 // http://www.bailii.org/ie/legis/num_act/2002/2002-22.html, prisijungimo laikas: 2006-06-12.
- 37) The Equal Opportunities Ombudsman // <http://www.jamombud.se/>, prisijungimo laikas: 2006-06-08.
- 38) Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių darbo ataskaita 2007 // <http://www.lrski.lt/files/276.pdf>, prisijungimo laikas: 22008-10-22.

SANTRAUKA

Viešojo intereso gynimas Lietuvoje: sistema, būklė ir problematika

Darbe naudojamos sąvokos: viešasis interesas, privatus interesas, valstybinis valdymas, administracinis procesas

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas viešojo intereso gynimas valstybiniame valdyme, sistema, būklė ir problematika Lietuvoje, aptariamos konkrečios problemos, kylančios iš tokių santykių, teisinės ir praktinės aktualijos.

Darbo pradžioje analizuojama viešojo intereso sąvoka ir samprata, trumpai aptariama pati socialinių mokslų kategorija „interesas“ ir kaip ji suprantama teisės doktrinoje, interesų klasifikacija ir jos reikšmė. Toliau kalbama apie pačią viešojo intereso sąvoką, sąvokos interpretacijas ir projekcijas atskirose visuomeninių santykių srityse, teismų praktikoje bei teisės moksle. Analizuojama viešojo ir privataus intereso atskirtis ir šių interesų atribojimo kriterijai.

Kitoje darbo dalyje analizuojama viešojo intereso gynimo sistema, t. y., subjektai, turintys įgalinimus ginti viešąjį interesą, jų kompetencija, teisės ir pareigos. Darbe aptariamas prokuratūros – kaip pagrindinės institucijos, atsakingos už viešojo intereso gynimą – dalyvavimas ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme tiek Lietuvoje, tiek ir lyginamuoju aspektu (pvz. Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Belgijoje, Latvijoje ir kt. šalyse). Toliau darbe analizuojama valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veikla ginant viešąjį interesą valstybiniame valdyme. Apžvelgiama mūsų darbui svarbi užsienio institucijų praktika šioje srityje, tokių kaip Skandinavijos šalyse veikiančios ombudsmenų ar kitų valstybinių institucijų veikla. Lietuvos mastu aptariama nacionalinių institucijų kompetencija ir įgaliojimai viešojo intereso gynimo srityje, iškeliamos ir analizuojamos pagrindinės problemos ir aktualijos šioje srityje, taip pat analizuojami svarbiausi teisės aktai.

Paskutinėje darbo dalyje akcentuojamas viešojo intereso gynimas administraciniame procese, todėl darbe pateikiama Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 5 straipsnio ir 56 straipsnio analizė, fizinių ir juridinių asmenų teisė ginti viešąjį interesą, taip pat pateikiama Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto analizė tiek, kiek tai susiję su mūsų magistrinio baigiamojo darbo dalyku.

Darbo pabaigoje apibendrinamas visas darbas ir pateikiamos pagrindinės darbo išvados ir pasiūlymai, kaip galima patobulinti esamą viešojo intereso gynimo situaciją Lietuvoje ir išspręsti egzistuojančias problemas.

SUMMARY

The defence of Public interest in Lithuania: system, state and topic

Terms used in the research: public interest, private interest, national ruling, administrative process

The Public interest is one of the most important things in democracy. In master thesis the situation of the defendant of Public interest in national ruling in Lithuania is analyzed, also about its system, about its conditions and problems in Lithuania.

In the beginning of research, the system of the defendant of Public interest is analyzed. There is some dispute about the category of social science – “interest” – and how it understanding in doctrine of law, also the classification of interests. Further, we are taking about conceptions of Public interest, interpretations of notion in social relations and in judicial practice. Also, we are taking about the separations of those two interests: Private interest and Public interest.

In the next part of master thesis, the system of defendant of Public interest is analyzed: subjects, its remit, its rights and duties. In the research are discussed about participation of public procurators in Lithuania and in others countries (like France, Spain, Italy, Latvia, Belgium etc.). Further, we are analyzing the remit of organs and institutions of government and municipalities in Lithuania and also in others countries, for examples, the functions of Ombudsmen in Sweden and in others countries. In the research we are taking about the basics problems in practice and in doctrine, also about legal norms. Comparative analysis of the Public interest in foreign states was submitted.

In the next part of research the Public interest in administrative process is emphasized, so in this part of the master thesis we are analyzing the Law of proceeding of administrative cases, actually its 5 article and 56 article, also the right to defense a Public interest of natural persons and judicial persons.

In the end of master thesis all research is generalized and the conclusions of research and also suggestions are presented, how to improve the defendant of Public interest in Lithuania and to avoid some problems in this situation.

Priedas nr.1

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto magistrantūros studentas atlieka apklausą, kurios tikslas – nustatyti, įvertinti, bei palyginti Lietuvos Respublikos gyventojų ir valstybės tarnyboje dirbančių asmenų nuomonę ir žinias apie viešąjį interesą, jo gynimą, bei žinias apie institucijas, atsakingas už viešojo intereso gynimą. Nuoširdžiai prašome Jūsų atsakyti į šios anketos klausimus. Jums tereikia kryželiu [X] pažymėti prie vieno atsakymo, kuris geriausiai atitinka Jūsų nuomonę. Garantuojame Jūsų atsakymų anonimiškumą! **Iš anksto dėkojame už Jūsų sugaištą laiką ir nuoširdžius atsakymus.** Dėl papildomos informacijos galite kreiptis į Giedrių Salicką elektroninio pašto adresu: giedrius.salic@gmail.com

Anketa

1. Jūsų lytis?

- ☐ Vyras;
- ☐ Moteris.

2. Jūsų amžius?

☐ <18 m.	☐ 30 – 39 m.	☐ 50 – 59 m.
☐ 18 – 29 m.	☐ 40 – 49 m.	☐ >60 m.

3. Jūsų išsilavinimas?

- ☐ Pagrindinis;
- ☐ Vidurinis;
- ☐ Aukštesnysis (profesinė mokykla);
- ☐ Aukštasis neuniversitetinis (kolegija);
- ☐ Aukštasis universitetinis.

4. Ar dirbate valstybės tarnyboje?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Anksčiau dirbau.

5. Ar žinote kas yra viešasis interesas?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Esu apie tai girdėjęs (-jusi), bet tiksliai nežinau.

6. Jeigu taip, tai kaip Jūs manote, kas yra viešasis interesas?

- ☐ Tai kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai;
- ☐ Tai tam tikro asmens suinteresuotumas;
- ☐ Tai ribotos žmonių grupės interesas.

7. Kaip manote, ar viešojo intereso sąvoka yra apibrėžta kokiame nors teisės akte?

- ☐ Taip, yra;
- ☐ Ne, nėra.
- ☐ Nežinau.

8. Ar žinote kokios institucijos Lietuvoje yra atsakingos už viešojo intereso gynimą?

- ☐ Taip, žinau;
- ☐ Ne, nežinau;
- ☐ Esu apie tai girdėjęs (-jusi), bet tiksliai nežinau;

9. Jeigu žinote, tai kaip manote, kokia pagrindinė institucija, kuri yra atsakinga už viešojo intereso gynimą:

- ☐ Lietuvos Respublikos Seimas;
- ☐ Prokuratūra;
- ☐ Policija.

10. Ar žinodami, kad konkrečioje situacijoje yra pažeidžiamas viešasis interesas, kreiptumėtės į atsakingas institucijas?

- ☐ Taip, kreipčiausi;
- ☐ Ne, nesikreipčiau;
- ☐ Nežinau.

11. Jeigu taip, tai į kokias institucijas kreiptumėtės?

- ☐ Į teismą;
- ☐ Į prokuratūrą;
- ☐ Į Lietuvos Respublikos Seimą;
- ☐ Į Lietuvos Respublikos Vyriausybę;
- ☐ Į policiją.

12. Kaip vertinate institucijų, atsakingų už viešojo intereso gynimą, darbą?

- ☐ Gerai;
- ☐ Blogai;
- ☐ Vidutiniškai;
- ☐ Neturiu nuomonės.

13. Ar Jums pakanka turimų žinių apie viešojo intereso gynimą?

- ☐ Pakanka;
- ☐ Nepakanka;
- ☐ Esant galimybei norėčiau gauti daugiau žinių;

14. Kaip manote, ar valstybė turėtų informuoti visuomenę kaip ir kada galima ginti viešąjį interesą?

- ☐ Taip, turėtų;
- ☐ Ne, neturėtų;
- ☐ Nežinau.

15. Jeigu taip, tai kaip visuomenė turėtų būti informuojama?

- ☐ Per socialinę reklamą;
- ☐ Valstybė turėtų didinti visuomenės teisinį išprusimą;
- ☐ Valstybė turėtų skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą.

16. Ar Jūsų nuomone Lietuvoje viešojo intereso gynimo sistema yra gera?

- ☐ Taip, gera;
- ☐ Ne, negera;
- ☐ Nežinau.

Darbo autoriaus dalyvavimas mokslinėje veikloje:

- Nuo 2005 m. Administracinės teisės ir proceso mokslinės sekcijos narys.
- 2007 m. Mokslinės minties šventės leidinyje publikuotas straipsnis tema: „Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje“.

Darbas baigtas: 2008-12-15

El. paštas: giedrius.salic@gmail.com

Giedrius Salickas